Беларускі настаўнік

№ 1/2015

2015 - № 1

БЕЛАРУСКІ НАСТАЎНІК

Беларускі

настаўнік

„Беларускі настаўнік” гэта адукацыйны дапаможнік перш-наперш настаўнікам беларускай мовы ў польскіх школах. Але не толькі. Хочам, каб наш часопіс дапамагаў усім зацікаўленым беларускай адукацыяй, напрыклад гісторыкам і географам, якія ўводзяць на ўроках элементы навучання гісторыі і геаграфіі Беларусі, але таксама Падляшша. Каб пашыраў сярод настаўнікаў веды пра Беларусь і азнаямляў з новымі метадамі навучання. Хочам, каб гэта была таксама настаўніцкая платформа абмену меркаваннямі, праблемамі, досведам.

Часопіс задуманы Аб’яднаннем у карысць дзяцей і моладзі, якія вывучаюць беларускую мову АБ-БА. Яго ідэя ўзнікла ў час працы над „Стратэгіяй развіцця асветы беларускай нацыянальнай меншасці ў Польшчы”.
У першым нумары прапануем Вам поўны тэкст гэтага — на нашу думку — фундаментальнага дакумента, інфармацыі пра істотныя змены ў арганізацыі навучання беларускай мовы як мовы нацыянальнай меншасці, інфармацыі пра падручнікі і выдавецкія планы, сцэнарыі ўрокаў.

„Беларускі настаўнік” будзе выходзіць раз на паўгода. Запрашаем да супрацоўніцтва. Калі маеце цікавыя сцэнары ўрокаў або пазаўрочных заняткаў, урачыстых лінеек, школьных мерапрыемстваў, экскурсіяў, тэатральных спектакляў, калі ў Вас ёсць цікавыя гульні і дыдактычныя матэрыялы, прапануйце іх, з дапамогай нашага часопіса, іншым. Калі ў Вас узніклі пытанні, звязаныя з навучаннем беларускай мовы, пішыце.

Матэрыялы і пытанні дасылайце на наш электронны адрас **ab_ba@poczta.onet.eu**. Часопіс „Беларускі настаўнік” даступны ў Вашых школах і на нашым сайце **www.ab-ba.com.pl**.

Стратэгія

развіцця беларускай асветы

Андрэй СЦЕПАНЮК

У першай палове 2014 года, подпісамі міністраў асветы ды адміністрацыі і лічбавізацыі, завяршыліся працы над „Стратэгіяй развіцця асветы беларускай меншасці ў Польшчы". Працягваліся яны ад сакавіка 2012 года, калі дзякуючы намаганням Аб'яднання ў карысць дзяцей і моладзі, якія вывучаюць беларускую мову АБ-БА, таксама беларусы выявілі сваю волю напісаць стратэгію, так як раней зрабілі гэта меншасці: літоўская, нямецкая і ўкраінская.

У выпрацоўцы дакумента, апрача прадстаўнікоў вышэйзгаданых міністэрстваў, прынялі ўдзел прадстаўнікі беларускага асяроддзя: грамадскія дзеячы, працаўнікі вышэйшых навучальных устаноў, дырэктары і настаўнікі школ, гісторыкі і архівісты, журналісты і ўсе тыя, якім неабыякавая будучыня навучання беларускіх дзяцей і моладзі ў Польшчы.

Прынятая „Стратэгія развіцця асветы беларускай меншасці ў Польшчы" з'яўляецца кампрамісам паміж спадзяваннямі беларускага боку (нашыя прапановы запісаныя ў пачатку дакумента) і рэальнасцю дзейных у Польшчы законаў ды магчымасцямі паасобных звёнаў дзяржаўнай адміністрацыі. На вялікі жаль, у працы над стратэгіяй амаль зусім не ўключыліся прадстаўнікі мясцовых самакіраванняў, без якіх у нашай дзяржаве вырашаць важныя асветныя праблемы амаль немагчыма.

У галоўных частках стратэгіі паказаны стан асветы беларускай меншасці, прапановы дзеянняў на будучыню і рэкамендацыі, як гэта рабіць, а таксама, як павінен выглядаць маніторынг рэалізацыі запісаў стратэгіі. Па нашай ініцыятыве, як адзін з дадаткаў да стратэгіі далучаны нарыс гісторыі беларускага школьніцтва.

Працы над стратэгіяй паказалі, як многа яшчэ намаганняў перад усімі тымі, якім глыбока на сэрцы ляжыць развіццё беларускай асветы ў Польшчы. Але паказалі таксама два, на маю думку, важныя аспекты нашай беларускай рэальнасці: па першае — ад стану асветы залежыць нашая будучыня, па другое — калі робім штосьці супольна і ў згодзе, робім гэта вельмі добра, на агульную карысць. Таму заахвочваю ўсіх да далейшай працы над маніторынгам і палепшваннем так стратэгіі, як і наогул беларускай асветы.

Андрэй СЦЕПАНЮК
дырэктар II Агульнаадукацыйнага
ліцэя з беларускай мовай
навучання імя Б. Тарашкевіча
ў Бельску-Падляшскім

STRATEGIA ROZWOJU OŚWIATY MNIEJSZOŚCI BIAŁORUSKIEJ W POLSCE

Spis treści

Wstęp

Celowość opracowania niniejszego dokumentu, podejmującego próbę odpowiedzi na pytanie o przyszłość oświaty białoruskiej mniejszości narodowej w Polsce, wynika z jednej strony z rangi, jaką w Rzeczypospolitej Polskiej nadaje się realizacji praw mniejszości narodowych i etnicznych, z drugiej zaś — z wyzwania wynikającego ze specyfiki tej części oświaty polskiej, która umożliwia podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej uczniów należących do mniejszości białoruskiej, będącej drugą co do wielkości mniejszością narodową w Polsce. Podczas Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w 2011 r. przez Główny Urząd Statystyczny, narodowość białoruską zadeklarowało 43.878 obywateli Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z obowiązującym w Polsce prawem oraz międzynarodowymi zobowiązaniami naszego kraju, obywatele polscy należący do mniejszości białoruskiej mają prawo zarówno do nauki języka, jak i do nauki w języku białoruskim jako języku mniejszości narodowej, podtrzymywania własnej tożsamości narodowej poprzez poznawanie dziedzictwa kulturowego przodków oraz akcentowania emocjonalnej więzi z Małą Ojczyzną.

Analiza oświaty mniejszości białoruskiej z ofertą nauczania przedmiotów służących podtrzymywaniu jej tożsamości językowej i kulturowej pokazuje zarówno systematyczne zmniejszanie się liczby szkół z nauką języka białoruskiego, jak i zmniejszanie się liczby uczniów zainteresowanych jego nauką. Głównym celem niniejszej Strategii jest zdefiniowanie problemów oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce i określenie działań, których podjęcie wpłynie na poprawę jej stanu. Szczególnej uwagi wymagają:

— baza dydaktyczna wspomagająca nauczanie języka białoruskiego, własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość białoruska,
— zrozumienie w środowisku mniejszości białoruskiej potrzeby zachowania i rozwoju własnego języka i kultury,
— współpraca środowiska mniejszości białoruskiej z lokalnymi samorządami jako organami prowadzącymi szkoły w zapewnieniu oferty edukacyjnej dla uczniów należących do mniejszości białoruskiej.

Strategia rozwoju oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce została opracowana wspólnie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. Dokument ten powstał przy udziale organizacji mniejszości białoruskiej w Polsce, Podlaskiego Kuratora Oświaty, a także jednostek samorządu terytorialnego — jest zatem wspólnym dokumentem administracji rządowej i samorządowej oraz mniejszości białoruskiej w Rzeczypospolitej Polskiej.

I. Przesłanki do opracowania Strategii

Niniejsza Strategia jest — po Strategii rozwoju oświaty mniejszości litewskiej w Polsce (2001 r), Strategii rozwoju oświaty mniejszości niemieckiej (2007 r.) i Strategii rozwoju oświaty mniejszości ukraińskiej (2011 r.) — czwartym dokumentem, podejmującym problemy oświaty dla mniejszości narodowych w Polsce.

Oświata mniejszości białoruskiej charakteryzuje się występowaniem specyficznych problemów: pogłębiający się niż demograficzny i postępująca asymilacja młodzieży, brak podręczników, brak pomocy dydaktycznych, brak technologii komputerowych do nauki języka, własnej historii i kultury, a także do geografii i edukacji regionalnej, ograniczenie modelu nauczania wyłącznie do nauczania języka mniejszości jako przedmiotu dodatkowego, brak ciągłości oświaty białoruskiej od przedszkola do szkoły ponadgimnazjalnej w miejscowościach zamieszkałych przez mniejszość białoruską, brak kierunku studiów przygotowujących do nauczania języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej, niedoskonałość systemu monitorującego stan oświaty białoruskiej.

Rozwiązanie tych problemów wymaga określenia, a następnie podjęcia konkretnych działań przez różne podmioty, które współuczestniczą w realizacji procesu dydaktycznego i są współodpowiedzialne za jego jakość i prawidłowy przebieg. Przewiduje się, że przyjęcie dokumentu spowoduje też zwiększenie aktywności środowiska mniejszości białoruskiej oraz określenie zadań administracji rządowej i samorządowej służących rozwiazywaniu tych problemów.

Przesłanką do opracowania przedmiotowego dokumentu były także, zaprezentowane poniżej, postulaty zgłaszane przez przedstawicieli mniejszości białoruskiej:

A. Struktura oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce

1. Lokalizacja szkół z językiem białoruskim jako językiem mniejszości narodowej.

Model docelowy: Ciągłość edukacyjna od przedszkola do szkoły ponadgimnazjalnej w miejscowościach zamieszkałych przez mniejszość białoruską.

2. Dynamika zmian sieci szkolnej i liczby uczniów w latach szkolnych 1990-2013

- **a.** Utworzenie zespołów szkół z białoruskim językiem nauczania lub dodatkową nauką języka białoruskiego w Bielsku Podlaskim, Hajnówce, Michałowie, Siemiatyczach, Sokółce (zespoły obejmujące szkołę podstawową, gimnazjum i szkołę ponadgimnazjalną).
- **b.** Utworzenie przedszkoli polsko — białoruskich lub oddziałów przedszkolnych w Bielsku Podlaskim, Hajnówce, Gródku, Michałowie, Narwi, Czeremsze, Kleszczelach, Sokółce i Siemiatyczach, w oparciu o środki samorządowe i ministerialne.

B. System zarządzania i finansowania oświaty.

1. Zwiększenie roli instytucji ministerialnych w przydzielaniu i podziale środków oraz zwiększenie roli przedstawicieli mniejszości w ich dysponowaniu.
2. Wprowadzenie zapisów pozwalających placówkom oświatowym, w których nauczany jest język białoruski na bezpośrednie pozyskiwanie środków ministerialnych (MAiC) w ramach podtrzymywania tożsamości i języka mniejszości.
3. Utworzenie subwencji oświatowych na przedszkola i oddziały przedszkolne, w których nauczany jest język białoruski.

4. Przejrzystość przekazywania subwencji oświatowych szkołom.
5. Możliwość pełnego finansowania szkół społecznych z białoruskim językiem nauczania.
6. Zwiększenie roli przedstawicieli mniejszości przy obsadzaniu stanowisk dyrektorów w szkołach, gdzie nauczany jest język białoruski poprzez dodanie do komisji konkursowej jednego przedstawiciela wskazanego przez organizację oświatową mniejszości białoruskiej (Stowarzyszenie Na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA) lub przyjęcie zasady, że kandydatura jednego z członków komisji wyłaniana przez kuratora oświaty uzgodniona jest z w/w organizacją.
7. Konsultacje dyrektorów szkół, w których nauczany jest język białoruski z organizacją oświatową mniejszości białoruskiej przy zatrudnianiu nauczycieli języka mniejszości (Stowarzyszenie Na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA).
8. Zmiana systemu deklaratywności rodziców poprzez odejście od obowiązku deklaracji w szkołach, w statutach których widnieje zapis o tym, iż wszyscy uczniowie pobierają naukę języka białoruskiego.
9. Dofinansowanie przez MEN edukacyjnego dodatku „Zorka" w tygodniku „Niwa" — skierowanego do dzieci i młodzieży uczących się języka białoruskiego.
10. Wspieranie inicjatyw edukacyjno-oświatowych realizowanych przez organizacje pozarządowe mniejszości białoruskiej.
11. Pomoc MAiC i MEN w pozyskaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu obiektu dla potrzeb oświaty białoruskiej — Centrum Białoruskiej Edukacji i Kultury w Białymstoku.
12. Określenie kompetencji i zasad współpracy z organizacjami mniejszości białoruskiej. Szkoły, organy prowadzące oraz Kuratorium Oświaty powinni współpracować z organizacjami mniejszości białoruskiej, udostępniać informacje statystyczne dotyczące szkolnictwa mniejszości białoruskiej.

C. Treści nauczania

1. Wprowadzenie do przedmiotu historia i społeczeństwo, nauczanego w szkołach ponadgimnazjalnych, wątku tematycznego „Historia Białorusinów Podlasia". Przeprowadzenie przez MEN lub MAiC konkursu na napisanie takiego podręcznika.
2. Wprowadzenie obowiązkowej edukacji regionalnej uwzględniającej elementy wiedzy o białoruskiej mniejszości narodowej w szkołach Podlasia.
3. Wprowadzenie zasady nauczania języka białoruskiego, bez wprowadzania w pierwszym roku nauki liter, od klasy pierwszej.
4. Wprowadzenie elementów nauczania białoruskich dialektów Podlasia przez nauczycieli języka białoruskiego zgodnie z lokalizacją szkoły.

D. Podręczniki szkolne

1. Wykaz podręczników do nauki języka białoruskiego jako języka mniejszości nie jest kompletny i wymaga uzupełnienia. Szczególnie pilne jest opracowanie podręczników dla szkoły podstawowej i gimnazjum.
2. Sukcesywne wprowadzanie w kolejnych klasach na poszczególnych etapach nauczania nowej podstawy programowej wymaga opracowania przez środowiska oświatowe mniejszości białoruskiej — we współpracy z wydawcami — nowych, zgodnych z obowiązującymi wymogami podręczników szkolnych, aż do skompletowania pełnej oferty dla wszystkich poziomów edukacyjnych.

E. Finansowanie podręczników i pomocy naukowych dla mniejszości narodowych i etnicznych

1. Przeprowadzenie przez MEN lub MAiC konkursu na napisanie podręczników do nauczania języka białoruskiego oraz wątku tematycznego dla szkół ponadgimnazjalnych „Historia Białorusinów Podlasia".
2. Przeprowadzenie przez MEN lub MAiC konkursu na wydanie pomocy dydaktycznych do nauczania języka białoruskiego na różnych etapach kształcenia.

F. Doradztwo metodyczne

1. Utworzenie, w oparciu o środki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego, MAiC i MEN, Centrum doradztwa metodycznego dla nauczycieli języka białoruskiego, kultury, historii, geografii mniejszości białoruskiej z siedzibą w Białymstoku.
2. Powołanie doradców metodycznych do wszystkich rodzajów szkół (podstawowa, gimnazjum, liceum) i przedszkoli w oparciu o środki samorządowe.
3. Powołanie osoby koordynującej oświatę białoruską w powiatach, w których nauczany jest język białoruski.
4. Przeprowadzenie przez MEN konkursu na organizację szkoleń, kursów metodycznych dla nauczycieli języka białoruskiego.
5. Przeprowadzenie przez MEN konkursu na organizację szkoleń dla nauczycieli różnych przedmiotów z zakresu kultury i historii mniejszości białoruskiej w Polsce.
6. Pomoc finansowa i organizacyjna MEN przy organizacji szkoleń w zakresie metodyki nauczania języka białoruskiego w Polsce i poza granicami.

II. Stan oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce

II.1. Podstawy prawne organizowania szkół z językiem białoruskim jako językiem mniejszości narodowej.

Organizowanie nauczania języka i w języku mniejszości narodowych w ramach polskiego systemu oświaty opiera się na przepisach szeregu aktów prawa krajowego i międzynarodowego, które zostały wymienione poniżej:

1. Art. 35 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm),
2. Konwencja ramowa Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych (Dz. U. z 2002 r., Nr 22, poz. 209),
3. Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy (Dz. U. z 1993 r. Nr 118, poz. 527),
4. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białoruś o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty, podpisana 27 listopada 1995 roku (Dz. U. z 1996 r. Nr 76, poz. 365),
5. Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 z późn. zm.),
6. Art. 13 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r., Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.),

7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. z 2014 r. poz. 263, j.t.),
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 83, poz. 562, z późn. zm.),
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r., poz. 977),
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. z 2012 r., poz. 204),
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. z 2012 r., poz. 752),
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624, z późn. zm.),
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenie nauczycieli (Dz. U. Nr 200, poz. 1537, z późn. zm.),
14. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2013 (Dz. U. z 2012 r., poz. 1541). Uwaga: rozporządzenia w sprawie zasad podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego wydawane są corocznie i obowiązują w określonym roku budżetowym.
15. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r., Nr 97, poz. 674, z późn. zm.).

Na mocy przepisów wymienionych wyżej aktów określa się, że szkołą lub oddziałem dla mniejszości narodowej lub etnicznej jest szkoła lub oddział, w którym dyrektor szkoły organizuje nauczanie języka lub w języku mniejszości narodowej oraz własnej historii i kultury na pisemny wniosek rodziców składany przez nich na zasadzie dobrowolności (wniosek obejmuje również udział ucznia w zajęciach z geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa),

— nauczanie języka mniejszości narodowej organizowane jest w wymiarze określonym dla wybranej formy organizacyjnej nauczania języka mniejszości na odpowiednim etapie edukacyjnym i w określonym typie szkoły,
— nauczanie języka mniejszości narodowej, własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa odbywa się na podstawie dopuszczonych przez dyrektora szkoły do użytku w szkole programów nauczania i dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania podręczników szkolnych, określonych jako programy i podręczniki dla mniejszości narodowych lub etnicznych,
— sposób i warunki wykonywania przez szkołę zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej i językowej (w tym: cele i zadania szkoły

wynikające zarówno z przepisów prawa, jak i z zapisów zawartych w szkolnym programie wychowawczym, przyjęta forma nauczania języka mniejszości i zgodny z nią wymiar godzin nauczania i inne) zostały określone w statucie szkoły i innych dokumentach szkolnych.

II.2. Struktura oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce

II.2.1. Lokalizacja szkół z językiem białoruskim jako językiem mniejszości narodowej

Mniejszość białoruska tworzy zwarte skupiska lokalne na terenie południowo-wschodnich powiatów województwa podlaskiego, najliczniejsze w powiatach: białostockim, bielskim, hajnowskim, siemiatyckim i sokólskim. Odpowiednio do tych skupisk kształtuje się sieć szkół z nauczaniem języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej.

Na dynamikę rozwoju szkolnictwa dla mniejszości białoruskiej mają wpływ czynniki socjologiczne, społeczne i demograficzne.

W roku szkolnym 2012/2013 nauczanie języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej prowadzone było:

— w 1 przedszkolu (w Białymstoku) i trzech oddziałach przedszkolnych, dla łącznej liczby 102 dzieci,
— w 23 szkołach podstawowych dla ogółem 1561 uczniów (w gminach: Białystok, Gródek, Bielsk Podlaski, Orla, Hajnówka, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Kleszczele, Narew, Narewka, Szudziałowo, Michałowo i Białowieża),
— w 16 gimnazjach dla ogółem 811 uczniów (w gminach: Białystok, Gródek, Bielsk Podlaski, Orla, Hajnówka, Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Kleszczele, Narew, Narewka i Michałowo),
— w 3 szkołach ponadgimnazjalnych dla ogółem 703 uczniów (w liceach ogólnokształcących w Bielsku Podlaskim, Hajnówce i Białymstoku).

Łącznie na terenie województwa podlaskiego naukę języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej pobierało 3177 uczniów w 46 placówkach (dane Systemu Informacji Oświatowej według stanu na dzień 30 września 2012 r.).

II.2.2. Sieć szkół z językiem białoruskim jako językiem mniejszości narodowej w roku szkolnym 2012/2013.

Poniżej przedstawiono informację dotyczącą szkół z nauczaniem języka białoruskiego jako języka ojczystego mniejszości w roku szkolnym 2012/2013, według danych Systemu Informacji Oświatowej (stan na dzień 30 września 2012 r.):

Tabela nr 1

Liczba uczniów oraz placówek prowadzących nauczanie języka białoruskiego jako języka ojczystego mniejszości narodowej na wszystkich etapach nauczania w roku szkolnym 2012/2013

Typ placówki	Liczba placówek	Liczba uczniów
Przedszkola i oddziały przedszkolne	4	103
Szkoły podstawowe	23	1528
Gimnazja	16	814
Szkoły ponadgimnazjalne	3	703
Razem	46	3148

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej i Systemu Informacji Oświatowej.

II.2.3. Dynamika zmian sieci szkolnej i liczby uczniów w latach szkolnych 1990-2013

Liczba szkół prowadzących nauczanie języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej oraz liczba uczniów objętych tym nauczaniem w ostatnich kilkunastu latach przedstawiała się następująco:

Tabela nr 2
Liczba szkół z nauką języka białoruskiego w latach szkolnych1990/1991-2012/2013

Rok szkolny	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Liceum
	Liczba szkół	Liczba szkół	Liczba szkół
1990/1991	48	-	2
1991/1992	46	-	2
1992/1993	43	-	2
1993/1994	41	-	2
1994/1995	42	-	2
1995/1996	43	-	2
1996/1997	40	-	2
1997/1998	38	-	2
1998/1999	37	-	2
1999/2000	31	10	2
2000/2001	26	11	2
2001/2002	26	11	2
2002/2003	24	12	2
2003/2004	26	14	2
2004/2005	23	13	2
2005/2006	25	13	2
2006/2007	25	14	3
2007/2008	25	14	3
2008/2009	24	14	3
2009/2010	22	14	3
2010/2011	22	14	3
2011/2012	23	15	3
2012/2013	23	16	3

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego i Systemu Informacji Oświatowej

Analiza liczby uczniów uczących się języka białoruskiego pozwala zauważyć systematyczny spadek zainteresowania językiem białoruskim, co tylko częściowo można wyjaśnić zjawiskiem niżu demograficznego.

Tabela nr 3
Liczba uczniów uczących się języka białoruskiego w latach szkolnych 1990/1991-2012/2013

Rok szkolny	Szkoła podstawowa Liczba uczniów	Gimnazjum Liczba uczniów	Liceum Liczba uczniów
1990/1991	3033	-	644
1991/1992	2878	-	630
1992/1993	3030	-	621
1993/1994	2904	-	692
1994/1995	3110	-	787
1995/1996	3076	-	877
1996/1997	2904	-	923
1997/1998	2744	-	966
1998/1999	2563	-	982
1999/2000	2220	345	1046
2000/2001	1780	646	1113
2001/2002	1806	894	842
2002/2003	1826	984	854
2003/2004	1921	997	831
2004/2005	1766	1029	827
2005/2006	1722	962	851
2006/2007	1636	973	798
2007/2008	1593	948	798
2008/2009	1524	922	777
2009/2010	1463	859	788
2010/2011	1375	823	753
2011/2012	1383	790	748
2012/2013	1528	814	703

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego i Systemu Informacji Oświatowej.

Tabela nr 4

Łączna liczba uczniów uczących się języka białoruskiego w szkołach podstawowych i gimnazjach w latach 2002/2003- 2012/2013 z podziałem na miasta i gminy

Gmina i miasto	% Mieszkańców narodowości białoruskiej (NSP2002)	Liczba uczniów uczących się języka białoruskiego w roku szkolnym (SP i G)										
		2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Białowieża	11,54%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	9
m. Białystok	2,55%	46	57	72	83	86	94	87	91	95	137	245
m. Bielsk Podlaski	20,66%	927	916	902	862	847	816	775	720	685	648	656
gm. Bielsk Podlaski	46,68%	149	142	141	132	120	118	104	93	70	69	82
Czeremcha	28,71%	11	13	24	23	23	24	28	19	13	9	16
Czyże	81,81%	184	175	179	170	167	154	150	138	129	129	119
Dubicze Cerkiewne	81,33%	137	135	130	123	108	101	105	105	100	94	92
Gródek	23,07%	88	115	79	89	87	84	102	93	110	108	99
m. Hajnówka	26,41%	602	542	590	577	542	530	509	482	437	473	525
gm. Hajnówka	64,91%	198	174	177	169	176	160	145	138	131	139	145
Kleszczele	41,83%	63	66	64	62	60	52	40	34	28	32	30
Michałowo	(-)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	118
Narew	49,23%	149	146	145	137	131	123	116	111	109	107	97
Narewka	47,27%	170	146	120	104	90	90	85	79	81	76	73
Orla	68,93%	137	136	128	118	110	112	108	109	99	90	78
Szudziałowo	4,86%	-	-	21	20	24	16	21	25	42	42	60
Zabłudów	8,48%	38	38	30	24	9	-	-	-	-	-	-
Razem		2899	2801	2802	2693	2580	2474	2375	2237	2129	2173	2444

** Źródło: obliczenia własne mniejszości białoruskiej na podstawie jednostkowych danych Kuratorium Oświaty w Białymstoku.*

W takich gminach, jak: Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Kleszczele, Narew, Narewka, Orla, istnieje po jednej szkole podstawowej i jednym gimnazjum, połączonych w zespoły szkół, w których nauczany jest język białoruski.

W gminie Czeremcha od wielu lat nauczanie języka białoruskiego nie jest kontynuowane na poziomie gimnazjum. Z niepokojem należy przyjąć zaprzestanie nauczania języka białoruskiego w roku szkolnym 2007/2008 w gminie Zabłudów, wraz z likwidacją Szkoły Podstawowej w Rybołach. Dzieci z tej wiejskiej szkółki nie kontynuowały już nauczania języka ojczystego po przeniesieniu ich do szkoły w Zabłudowie. W gminie wiejskiej Bielsk Podlaski działa Zespół Szkół w Augustowie, w którym prowadzone są zajęcia z języka białoruskiego na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum. W gminie Gródek zajęcia z języka białoruskiego prowadzone są w dwóch placówkach: Zespole Szkół w Gródku (tworzy go SP i Gimnazjum) oraz w Niepublicznej Szkole Podstawowej w Załukach. Natomiast w gminie wiejskiej

Hajnówka działają trzy szkoły podstawowe i jedno gimnazjum, w których nauczany jest język białoruski. W gminie Szudziałowo język białoruski jest nauczany tylko w dwóch szkołach podstawowych, nie wprowadzono go natomiast do gimnazjum. Należy jednak zaznaczyć, iż w tej gminie do szkół podstawowych zaczęto wprowadzać język białoruski dopiero od roku szkolnego 2004/2005. W roku szkolnym 2011/2012 język białoruski wprowadzono do szkoły podstawowej i gimnazjum w Białowieży.

Analizując konkretną lokalizację szkół, w których nauczany jest język białoruski, można zaobserwować znaczącą różnorodność, wynikającą z „tradycji". Kiedy w mieście Bielsk Podlaski organizacja nauczania języka białoruskiego koncentruje się tylko w jednym ciągu placówek każdego szczebla edukacji, położonych praktycznie na jednej posesji Zespołu Szkół z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego i II Liceum Ogólnokształcącego z Białoruskim Językiem Nauczania, to w Hajnówce nauczanie jest rozproszone po całym mieście i prowadzone w czterech szkołach podstawowych, trzech gimnazjach i w jednym liceum. Swoją specyfikę posiada także nauczanie języka białoruskiego w centrum województwa podlaskiego — Białymstoku, w którym od 1995 r. następuje jego nieprzerwany rozwój, co ilustruje poniższa tabela.

Tabela nr 5

Liczba placówek oraz dzieci i młodzieży uczących się języka białoruskiego w Białymstoku w latach 1995/1996-2011/2012

Rok szkolny	Przedszkole Nr 14 (w nawiasach ogólna liczba dzieci)	Szkoła Podstawowa nr 4 (w nawiasach ogólna liczba uczniów)	Niepubliczna Szkoła Podstawowa św. św. Cyryla i Metodego (w nawiasach ogólna liczba uczniów)	Gimnazjum Nr 7 (w nawiasach ogólna liczba uczniów)	III Liceum Ogólnokształcące (w nawiasach ogólna liczba uczniów)	Ogółem liczba uczniów
1995/1996	40 (116)	-	-	-	-	40
1996/1997	39 (117)	-	-	-	-	39
1997/1998	42 (117)	6 (519)	-	-	-	48
1998/1999	42 (119)	9 (442)	-	-	-	51
1999/2000	40 (116)	22 (443)	-	-	-	62
2000/2001	38 (113)	32 (435)	-	-	-	70
2001/2002	40 (117)	41 (486)	-	-	-	81
2002/2003	40 (104)	46 (489)	-	-	-	86
2003/2004	49 (104)	46 (472)	-	11 (564)	-	106
2004/2005	59 (110)	54 (447)	-	18 (500)	-	131
2005/2006	53 (107)	59 (444)	-	24 (477)	-	136
2006/2007	59 (135)	66 (441)	-	20 (468)	7 (881)	152
2007/2008	54 (152)	65 (409)	8 (8)	21 (457)	11 (850)	159
2008/2009	87 (148)	66 (403)	14 (14)	21 (462)	10 (907)	198
2009/2010	77 (180)	70 (416)	28 (29)	21 (427)	9 (891)	205
2010/2011	79 (173)	71 (453)	45 (45)	24 (451)	7+1* (871)	227
2011/2012	97 (191)	68 (459)	48 (58)	21 (437)	10+3* (874)	247
2012/2013	99 (195)	74 (460)	68 (80)	20 (432)	10+3*(887)	274

Źródło: Kuratorium Oświaty w Białymstoku.
** Młodzież z innych szkół.*

Na podkreślenie zasługuje działalność Przedszkola Samorządowego Nr 14 z Polskim i Białoruskim Językiem Nauczania w Białymstoku, będącego jedyną taką placówką w województwie. Należy przy tym zauważyć, iż oddziały przedszkolne z językiem białoruskim w roku szkolnym 2011/2012 istnieją także przy dwóch niepublicznych szkołach podstawowych w Orzeszkowie (gm. Hajnówka) i Załukach (gm. Gródek), gdzie rodzice walnie przyczynili się do ich zorganizowania. W roku szkolnym 2011/2012 w Orzeszkowie języka białoruskiego uczyło się 28 uczniów, w tym 8 w oddziale przedszkolnym, w Załukach 34, w tym 13 w oddziale przedszkolnym. W roku szkolnym 2012/2013 w Orzeszkowie 24 (8), w Załukach 33 (10). Ponadto, w roku szkolnym 2012/2013 w oddziale przedszkolnym w Babikach języka białoruskiego uczyło się 6 uczniów.

Najmocniejszą stroną szkolnictwa z językiem białoruskim jest to, iż statystycznie zdecydowana większość uczniów rozpoczynających naukę tego przedmiotu w szkole podstawowej kontynuuje ją do ukończenia liceum. Warto też zauważyć, że w okresie od roku szkolnego 2002/2003 do 2011/2012 w grupie szkół podstawowych liczba dzieci uczących się języka białoruskiego spadła do 75,53%, w gimnazjach — do 74,95%, a w liceach — do 88,52%. Mniejszy, niż w przypadku szkół podstawowych i gimnazjów, spadek liczby dzieci w liceach wynika z tego, że do liceów w Bielsku Podlaskim i Hajnówce, w których z zasady wszyscy uczniowie uczęszczają na zajęcia języka białoruskiego, idą dzieci nie uczące się w gimnazjach języka białoruskiego.

Główną przyczyną zmniejszania się w ciągu ostatnich dziesięciu lat liczby dzieci uczących się języka białoruskiego jest niż demograficzny, obserwowany w skali całego województwa i kraju (patrz liczby dzieci w szkołach z językiem białoruskim, ujęte w tabeli nr 6). Szczególnie wyraźnie proces ten dotyka gminy wiejskie. Podobne zjawisko, chociaż w mniejszym stopniu, można zaobserwować także w miastach powiatowych: Bielsku Podlaskim i Hajnówce. Z tych tendencji wyłamuje się jedynie Białystok, w którym jest widoczny kierunek odwrotny, czyli wzrost liczby dzieci uczących się języka białoruskiego — także w warunkach niżu demograficznego (patrz liczby dzieci w SP i Gimnazjum ujęte w tabeli 5). Omawiane zmiany obrazuje tabela nr 6.

Tabela nr 6

Dynamika zmian liczby szkół i uczniów uczących się języka białoruskiego w latach szkolnych 2002/2003-2012/2013

*Źródło: Kuratorium Oświaty w Białymstoku. * W nawiasach wskazano procentowy udział uczniów uczęszczających na zajęcia językabiałoruskiego w stosunku do ogólnej*

Rok szkolny	Szkoły podstawowe		Gimnazja		Szkoły ponadgimnazjalne		Razem uczących się języka białoruskiego
	Liczba szkół	Liczba uczniów uczących się języka białoruskiego (w nawiasach ogólna liczba uczniów)*	Liczba szkół	Liczba uczniów uczących się języka białoruskiego (w nawiasach ogólna liczba uczniów)*	Liczba szkół	Liczba uczniów	
2002/2003	24	1831	13	1054	2	845	3730
2003/2004	25	1793 (40%)	15	1009 (33%)	2	831	3633
2004/2005	23	1768 (37,61 %) (4700)	14	1034 (39,83 %) (2596)	2	826	3628
2005/2006	23	1713 (37,61 %) (4347)	14	980 (37,15 %) (2584)	2	851	3544

2006/2007	23	1684 (38,86 %) (4333)	14	896 (39,20 %) (2286)	3	821	3401
2007/2008	22	1525 (39,91 %) (3821)	14	949 (39,69 %) (2391)	3	800	3274
2008/2009	21	1458 (39,65 %) (3677)	14	917 (39,31 %) (2333)	3	777	2911
2009/2010	20	1316 (35,42 %) (3715)	14	859 (45,91 %) (1871)	2 + 1**	776 + 11**	2962
2010/2011	21	1335	14	823	3	753	2911
2011/2012	23	1383	15	790	3	748	2921
2012/2013	23	1528	16	814	3	703	3045

liczby uczniów oraz liczbę wszystkich uczniów w tych szkołach
*** Zespół międzyszkolny w Białymstoku.*
Uwaga: dane te różnią się od danych Systemu Informacji Oświatowej, co może wynikać z późniejszych korekt.

Pomimo powojennej wieloletniej i licznej migracji Białorusinów do różnych ośrodków w kraju, nie zorganizowano nauczania języka białoruskiego w takich ośrodkach, jak np.: Warszawa, Lublin, Szczecin, Kraków, Gdańsk. Bez wnikania w przyczyny takiego stanu rzeczy należy stwierdzić, iż świadczy to o szybkiej asymilacji osób narodowości białoruskiej, które migrowały poza teren obecnego województwa podlaskiego.

Jednak bardziej niepokojąca jest sytuacja istniejąca w części gmin woj. podlaskiego, gdzie nie są zorganizowane zajęcia z języka białoruskiego, a w których według Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r., narodowość białoruską zadeklarował znaczący odsetek mieszkańców, np.:

— Boćki (414 osób, czyli 8,11% ogółu mieszkańców),
— Juchnowiec Kościelny (496 osób, czyli 3,95% ogółu mieszkańców),
— Krynki (117 osób, czyli 3,20% ogółu mieszkańców),
— Mielnik (116 osób, czyli 4,17% ogółu mieszkańców),
— Milejczyce (310 osób, czyli 13,09% ogółu mieszkańców),
— Nurzec Stacja (805 osób, czyli 16,36% ogółu mieszkańców),
— miasto Siemiatycze (236 osób, czyli 1,54% ogółu mieszkańców),
— gmina wiejska Siemiatycze (181 osób, czyli 2,72% ogółu mieszkańców),
— Supraśl (387 osób, czyli 3,22% ogółu mieszkańców),
— Wyszki (109 osób, czyli 2,10% ogółu mieszkańców),
— Zabłudów (990 osób, czyli 8,48% ogółu mieszkańców).

W większości wymienionych gmin nauczanie języka białoruskiego przestało funkcjonować w latach siedemdziesiątych XX wieku i dotychczas już się nie odrodziło.

II.3 System zarządzania i finansowania oświaty

Z dniem 1 stycznia 1999 r. niemal wszystkie zadania oświatowe i wychowawcze przekazane zostały samorządowi terytorialnemu. Środki finansowe na realizację przez jednostki samorządu terytorialnego zadań związanych z prowadzeniem szkół realizujących zadanie podtrzymywania tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości, są zagwarantowane w dochodach samorządów terytorialnych. Jednym z dochodów jednostek samorządu terytorialnego jest część oświatowa subwencji ogólnej.

Zgodnie z art. 28 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o *dochodach jednostek samorządu terytorialnego* (Dz. U. z 2010 r. Nr 80, poz. 526, z późn. zm.) wysokość części oświatowej subwencji ogólnej dla wszystkich jednostek samorządu terytorialnego ustala corocznie ustawa budżetowa. Szkoły publiczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego

finansowane są m.in. ze środków z części oświatowej subwencji ogólnej przekazywanych jednostkom samorządu terytorialnego. Część oświatowa subwencji ogólnej, po odliczeniu rezerwy ustawowej, pozostającej w dyspozycji ministra finansów, rozdzielana jest na poszczególne gminy, powiaty i województwa według zasad uwzględniających typy i rodzaje szkół prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz liczbę uczniów w tych szkołach i stopnie awansu zawodowego nauczycieli.

Ostateczne kwoty części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego prowadzących w roku szkolnym 2012/2013 szkoły z nauką języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego zostały określone na podstawie:

— rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2013 (Dz. U. z 2012 r., poz. 1541),
— danych statystycznych dotyczących liczby etatów nauczycieli poszczególnych stopni awansu zawodowego, wykazanych w Systemie Informacji Oświatowej,
— danych statystycznych dotyczących liczby uczniów w roku szkolnym 2012/2013, wykazanych w Systemie Informacji Oświatowej (według stanu na dzień 30 września 2012 r. i dzień 10 października 2012 r.) zweryfikowanych przez organy prowadzące (dotujące) szkoły i placówki.

Do 2012 r. w algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej funkcjonowały dwie wagi (P9 — 0,2 oraz P10 — 1,5), które służyły naliczaniu dodatkowych kwot z tytułu zwiększonych kosztów prowadzenia szkół organizujących naukę języka mniejszości, własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa.

W wyniku przeprowadzonych zmian w systemie finansowania, w roku 2013 obowiązują cztery wagi. Trzy wagi (P9, P10 i P11) zależą od łącznej liczby uczniów w szkole, którzy uczestniczą w zajęciach z wymienionych przedmiotów. Wagi te dotyczą również uczniów uczących się języka regionalnego oraz uczniów romskich, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne. Waga P12 jest natomiast związana ze sposobem nauczania języka i dotyczy uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej lub mniejszości etnicznej bądź w języku regionalnym oraz uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne prowadzone są w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania. Waga ta nie zależy od łącznej liczby uczniów w szkole uczących się języka mniejszości lub języka regionalnego.

Zasady stosowania opisanych wyżej wag w odniesieniu do uczniów uczących się języka mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub języka regionalnego oraz uczniów, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne, przedstawiono w tabeli:

Opracowane na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2013 (Dz. U. z 2012 r., poz. 1541).

Tabela nr 7

Zasady stosowania wag P9, P10, P11 i P12

Typ szkoły	Łączna liczba uczniów uczących się języka mniejszości lub regionalnego lub łączna liczba uczniów romskich objętych dodatkowymi zadaniami edukacyjnymi (U)	Waga
Szkoła podstawowa	U>84	P9=0,2
Gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne	U>42	
Szkoła podstawowa	U≤60	P10=1,5
Gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne	U≤30	
Szkoła podstawowa	60<U≤84	P11=1,2
Gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne	30<U≤42	
Szkoła podstawowa, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne	Bez wpływu	P12=0,2

Trzeba jednak podkreślić, że algorytm podziału subwencji oświatowej pomiędzy poszczególne jednostki samorządu terytorialnego i zastosowane w nim wagi przeliczeniowe służą wyłącznie do zróżnicowania wysokości subwencji ze względu na różnorodność zadań prowadzonych bądź dotowanych przez samorządy. Algorytm nie dzieli środków na poszczególne szkoły, placówki czy grupy wydatków. Zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2010 r. Nr 80, poz. 526, z późn. zm.) o przeznaczeniu środków otrzymanych z tytułu subwencji ogólnej (w tym również części oświatowej) decyduje organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego.

W efekcie stosowania systemowego wspierania finansowego tych jednostek samorządu terytorialnego, które organizują w szkołach dodatkowe zajęcia edukacyjne w ramach podtrzymywania tożsamości narodowej i językowej mniejszości narodowych i etnicznych, zostały przekazane samorządom prowadzącym szkoły z nauką języka białoruskiego następujące kwoty uzupełniające część oświatową subwencji ogólnej (w zł):

Tabela nr 8
Dodatkowe kwoty subwencji oświatowej naliczone w latach 2006-2013

Rok	Waga P9=0,2		Waga P10=1,5		Łączna kwota naliczona dla uczniów mniejszości białoruskiej w zł	Kwota subwencji oświatowej naliczona wagami P9 i P10 dla wszystkich uczniów mniejszości narod. i etnicznych - w zł
	Liczba uczniów	Kwota w zł	Liczba uczniów	Kwota w zł		
2006	2 528	1 553 305	1 082	5 274 644	6 827 950	99 237 708
2007	2 320	1 556 196	1 109	5 843 710	7 399 906	114 599 491
2008	2162	1 649 869	1 187	7 198 435	8 848 305	138 580 593
2009	2 052	1 719 658	1 221	8 170 501	9 890 159	170 197 040
2010	1 944	1 768 171	1 128	8 216 169	9 984 341	197 470 927
2011	1 914	1 884 048	1 037	8 166 682	10 050 731	226 185 997
2012	1 801	1 873 890	1 152	9 400105	11 273 995	270 557 548-

Rok	Waga P9=0,2		Waga P10=1,5		Waga P11=1,2		Łączna kwota	Kwota subwencji
	Liczba uczniów	Kwota w zł	Liczba uczniów	Kwota w zł	Liczba uczniów	Kwota w zł		
2013	1710	1852137	719	6150404	616	4206564	12209105	280376886

Źródło: Ministerstwo Edukacji Narodowej

II.4. Treści nauczania

W 2009 r. wprowadzone zostały zmiany dotyczące treści nauczania szkolnego, w wyniku czego w roku szkolnym 2012/2013 obowiązywały równolegle dwie podstawy programowe:

— podstawa programowa, określona przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r., poz. 977), która w roku szkolnym 2012/2013 obejmowała I, II, III i IV klasę szkoły podstawowej, klasy I-III gimnazjum oraz I klasę liceum ogólnokształcącego, technikum i zasadniczej szkoły zawodowej,

— podstawa programowa określona przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. *w sprawie podstawy programowej wy-*

chowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51, poz. 458, z późn. zm.), która w roku szkolnym 2012/2013 była realizowana w pozostałych klasach szkoły podstawowej i szkół ponadgimnazjalnych.

Obie równolegle obowiązujące podstawy programowe obejmują język mniejszości narodowej lub etnicznej. W nowej podstawie zostały wyodrębnione przedmioty *język mniejszości narodowej* lub *etniczne*j oraz *język regionalny — język kaszubsk*i.

Obie podstawy programowe w części dotyczącej języka mniejszości narodowej lub etnicznej zostały opracowane przez zespół roboczy składający się z nauczycieli wytypowanych przez środowiska poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce (w tym również przez mniejszość białoruską).

Podstawa programowa określa obowiązujące na danym etapie kształcenia cele i treści nauczania oraz umiejętności, a także zadania wychowawcze szkoły, które są uwzględniane w programach wychowania przedszkolnego i w programach nauczania szkolnego i które umożliwiają ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych. Programy dopuszczane do użytku w szkole i podręczniki dopuszczane do użytku szkolnego muszą spełniać wymóg zgodności z podstawą programową.

Zgodnie z § 9 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 14 listopada 2007 r. *w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalny*m (Dz. U. z 2014, poz. 263, j.t.) nauczanie języka mniejszości, języka regionalnego, własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa, odbywa się na podstawie programów nauczania dopuszczonych do użytku w szkole przez dyrektora szkoły oraz podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, zgodnie z przepisami w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników.

II.4.1. Programy szkolne

Określone w podstawie programowej cele, treści oraz szczegółowe wymagania odnośnie nauczania języka mniejszości i języka regionalnego stanowią materiał wyjściowy do opracowywania przez nauczycieli programów nauczania języka białoruskiego dla poszczególnych etapów edukacyjnych.

Kwestie związane z opracowaniem i dopuszczaniem programów nauczania i podręczników szkolnych regulują przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 r. *w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręcznik*ów (Dz. U. z 2012 r. , poz. 752).

Program nauczania języka mniejszości jest dopuszczany do użytku w danej szkole przez dyrektora szkoły, na wniosek nauczyciela (lub nauczycieli). Nauczyciel może zaproponować program opracowany samodzielnie lub we współpracy z innymi nauczycielami, może również zaproponować program opracowany przez innego autora (w wersji oryginalnej lub z dokonanymi zmianami). Zaproponowany przez nauczyciela program nauczania języka, opracowany zgodnie z zaleceniami i wymaganiami określonymi w § 4 ust. 1 przywołanego rozporządzenia, powinien być dostosowany do potrzeb i możliwości uczniów, dla których jest przeznaczony. Dyrektor szkoły, przed dopuszczeniem programu do użytku w danej szkole, może zasięgnąć opinii nauczyciela danego przedmiotu (ze stopniem nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego), konsultanta lub doradcy metodycznego, zespołu nauczycielskiego, zespołu przedmiotowego lub zespołu problemowo-zadaniowego.

Opracowywane przez nauczycieli programy do nauczania własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa zawierają usystematyzowaną prezentację treści nauczania z zakresu danego przedmiotu, wykraczających poza zakres określony w podstawie programowej kształcenia ogólnego, z uwzględnieniem zaleceń dwustronnych komisji podręcznikowych oraz innych komisji i zespołów do spraw podręczników, działających na podstawie międzypaństwowych umów dotyczących współpracy w zakresie edukacji lub porozumień komitetów narodowych UNESCO.

II.4.2. Podręczniki szkolne

Podręcznik przeznaczony do nauczania języka białoruskiego zawiera usystematyzowaną prezentację treści nauczania, ujętych w podstawie programowej, w części dotyczącej języka mniejszości narodowej lub etnicznej.

Podręcznik do nauczania historii i geografii przeznaczony dla mniejszości narodowej zawiera usystematyzowaną prezentację treści z zakresu nauczania danego przedmiotu, wykraczających poza zakres określony w podstawie programowej. Powinien uwzględniać zalecenia dwustronnych komisji podręcznikowych oraz innych komisji i zespołów do spraw podręczników, działających na podstawie międzypaństwowych umów dotyczących współpracy w zakresie edukacji lub porozumień komitetów narodowych UNESCO.

Podręczniki są dopuszczane do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej. Zgłoszone przez wydawców podręczniki są przekazywane do zaopiniowania przez rzeczoznawców. Warunkiem dopuszczenia podręcznika do użytku szkolnego jest uzyskanie trzech pozytywnych opinii: dwóch opinii merytoryczno-dydaktycznych oraz opinii językowej. W przypadku podręcznika w formie elektronicznej opinia merytoryczno-dydaktyczna zawiera również ocenę spełnienia przez podręcznik wymaganych warunków technicznych.

Sukcesywne wprowadzanie w kolejnych klasach na poszczególnych etapach nauczania nowej podstawy programowej wymaga opracowania przez środowiska oświatowe mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności kaszubskiej — we współpracy z wydawcami — nowych, zgodnych z obowiązującymi wymogami podręczników szkolnych, aż do skompletowania pełnej oferty dla wszystkich poziomów edukacyjnych. W klasach, które nie zostały jeszcze objęte nową podstawą programową, obowiązują nadal podręczniki dopuszczone do użytku szkolnego do dotychczasowej podstawy programowej określonej rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. *w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz. U. Nr 51, poz. 459, z późn. zm.).

Dotychczas wydane podręczniki przeznaczone do nauczania własnej historii i kultury oraz do nauczania geografii kraju z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa, które zawierają treści nauczania z zakresu danego przedmiotu wykraczające poza zakres określony podstawą programową oraz podręczniki i książki pomocnicze, takie jak słowniczki terminów z zakresu poszczególnych przedmiotów nie utraciły swojej aktualności i nadal mogą być wykorzystywane w klasach objętych reformą programową.

Nauczyciel ma prawo wyboru podręcznika spośród podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego, zamieszczonych w wykazie podawanym do publicznej wiadomości na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej www.men.gov.pl.

Wykaz podręczników dopuszczonych do nauki języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej, do nauki własnej historii i kultury oraz podręczników będących w trakcie przygotowywania przedstawia się następująco:

Tabela nr 9

Podręczniki dopuszczone oraz będące w trakcie przygotowywania

Szkoła podstawowa	
I etap edukacyjny	Wawrzeniuk, A. Lemantar. Podręcznik do nauki języka białoruskiego dla klasy II szkoły podstawowej. Stowarzyszenie na rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA, nr dopuszczenia 634/2/2013
	Wawrzeniuk A. Scenariusze lekcji do nauki języka białoruskiego dla klasy I szkoły podstawowej. Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA Wawrzeniuk A. Kruhahod. Podręcznik do nauki języka białoruskiego dla klasy III szkoły podstawowej. Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA
	-
II etap edukacyjny	
Gimnazjum	
III etap edukacyjny	-
	-
	-
Szkoła ponadgimnazjalna	
IV etap edukacyjny	Sienkiewicz O. Radnaja litaratura. Literatura ojczysta. Podręcznik do białoruskiego literackiego i kulturalnego kształcenia dla uczniów klas I szkół ponadgimnazjalnych. Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrogskiego, nr dopuszczenia 661/1/2013
	Grygoruk J., Radnaja Literatura, klasa II liceum ogólnokształcącego. Literatura wieku XIX i XX. Podręcznik do nauczania języka białoruskiego. Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrogskiego (w trakcie opracowywania - plan na 2014 r.)
	Karczewski J. Radnaja Literatura, klasa III liceum ogólnokształcącego. Literatura współczesna. Podręcznik do nauczania języka białoruskiego. Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrogskiego (w trakcie opracowywania - plan na 2014 r.)

Źródło: Ministerstwo Edukacji Narodowej

II.4.3. Finansowanie podręczników i książek pomocniczych dla mniejszości narodowych i etnicznych

Większość podręczników dla mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce to podręczniki niskonakładowe, o wysokich cenach jednostkowych. Finansowanie z budżetu państwa wydawania tych podręczników ma na celu wyrównanie szans uczniów należących do mniejszości, w stosunku do ogółu uczniów i udzielenie pomocy rodzicom w ponoszeniu zwiększonych, ponadprzeciętnych kosztów związanych z dodatkowymi zajęciami służącymi podtrzymywaniu tożsamości narodowej ich dzieci.

Zgodnie z art.13 ust.5 ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświat*y podręczniki szkolne i książki pomocnicze do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej mogą być dofinansowywane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania. Powyższy przepis, wprowadzony w 2003 r., spowodował konieczność uściślenia zasad dofinansowywania podręczników dla mniejszości narodowych i etnicznych.

Ministerstwo Edukacji Narodowej finansuje wszystkie koszty związane z przygotowaniem, opracowaniem i wydaniem podręczników i książek pomocniczych przeznaczonych do kształcenia uczniów deklarujących przynależność do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Zakupione podręczniki i książki pomocnicze, przekazywane są do bibliotek szkolnych z przeznaczeniem do wykorzystania przez kolejne roczniki uczniów, natomiast od 2010 r. wersje elektroniczne poszczególnych tytułów, za zgodą wydawców, są zamieszczone na portalu edukacyjnym Scholaris. Dzięki temu nauczyciele i uczniowie mogą korzystać poza wydaniem podręczników w wersji tradycyjnej również z elektronicznej formy tych podręczników.

Ministerstwo Edukacji Narodowej ustala corocznie wykaz podręczników objętych finansowaniem, po przedstawieniu ofert przez wydawnictwa, biorąc pod uwagę zapotrzebowanie szkół na poszczególne tytuły podręczników ustalone przez kuratorów oświaty oraz możliwości finansowe ministerstwa.

W pierwszej kolejności dofinansowywane są podręczniki do nauczania języka mniejszości narodowej, historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem utożsamia się mniejszość narodowa, umożliwiające podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej.

Zasady obowiązujące przy rozpatrywaniu wniosków o dofinansowanie podręczników zostały sprecyzowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu w ramach realizacji zaleceń pokontrolnych Najwyższej Izby Kontroli, po przeprowadzonej w 2004 r. kontroli funkcjonowania szkół mniejszości narodowych i etnicznych.

Zasady te przedstawiają się następująco:

1. Resort oświaty dofinansowuje podręczniki dopuszczone do użytku szkolnego na mocy odrębnych przepisów jako podręczniki dla mniejszości narodowych i etnicznych, przy czym w przypadku podręcznika do nauki języka mniejszości narodowej nie może on posiadać równocześnie drugiej kwalifikacji jako podręcznik do nauki tego języka jako obcego.
2. W pierwszej kolejności dofinansowywane są podręczniki, które:
   — są przeznaczone do nauczania języka mniejszości oraz własnej historii i geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa,
   — są jedynym dostępnym tytułem w wykazie podręczników na poziomie danej klasy lub etapu nauczania,
   — nie przekraczają nakładu 1500 egz. w ramach jednorocznego zapotrzebowania, a ich cena jednostkowa przekracza o więcej niż 50% średnią cenę podręcznika do kształcenia ogólnego obecnego na rynku.
3. W drugiej kolejności dofinansowywane są książki pomocnicze (np. słowniki, poradniki metodyczne itp.).
4. Podręczniki stanowiące kolejną propozycję w ofercie dla danej klasy/etapu nauczania oraz podręczniki o cenie jednostkowej niższej, niż określona w p.2 mogą być dofinansowywane po wydaniu wszystkich pozycji niezbędnych do nauczania języka dla poszczególnych poziomów nauczania, których brak jest obecnie w wykazie podręczników dla mniejszości narodowych i etnicznych.

Opracowując powyższe zasady Ministerstwo Edukacji Narodowej kierowało się założeniem, że celem dofinansowania podręczników dla mniejszości narodowych i etnicznych jest udzielenie pomocy rodzicom w ponoszeniu zwiększonych, ponadprzeciętnych kosztów związanych z dodatkowymi zajęciami służącymi podtrzymaniu tożsamości narodowej ich dzieci.

II.4.4. Rzeczoznawcy

Warunkiem dopuszczenia do użytku szkolnego programów i podręczników szkolnych jest uzyskanie pozytywnych opinii merytoryczno-dydaktycznych sporządzonych przez rzeczoznawców. W celu realizacji powyższej procedury do recenzowania programów i podręczników zostali powołani urzędowi rzeczoznawcy, których listy są dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej **www.men.gov.pl**

Warunki, jakie muszą spełniać osoby wpisywane na listę rzeczoznawców do spraw programów oraz listę rzeczoznawców do spraw podręczników zostały określone przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 r. *w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników* (Dz. U. z 2012 r., poz. 752).

Rekomendacji kandydatów na rzeczoznawców do spraw podręczników mogą udzielać stowarzyszenia naukowe, instytuty badawcze, jednostki naukowe Polskiej Akademii Nauk, Polskiej Akademii Umiejętności,

Listę rzeczoznawców do spraw podręczników języka białoruskiego zawiera załącznik nr 3.

II.5. System oceniania i egzaminowania

Przepisy dotyczące oceniania i egzaminowania uczniów zostały określone w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. *w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (Dz. U. Nr 183, poz. 562, z późn. zm.).

Począwszy od roku szkolnego 2004/2005 wszedł w życie przepis, zgodnie z którym uczniowie klas z nauczaniem w języku mniejszości narodowej (jako wykładowym) mogą przystępować do sprawdzianów po szkole podstawowej, egzaminu po gimnazjum lub odpowiedniej jego części, organizowanych w tym języku.

II.6. Konkursy i olimpiada języka białoruskiego

Ważnym elementem podnoszenia jakości nauczania języka białoruskiego są konkursy przedmiotowe dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów, organizowane przez Kuratorium Oświaty w Białymstoku oraz olimpiada języka białoruskiego dla uczniów szkół ponadgimnazajlnych, której dwudziestą edycję organizuje w roku szkolnym 2013/2014 Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Celem konkursów i olimpiady jest poszerzenie wiedzy z zakresu literatury, języka, kultury, nauki o społeczeństwie, a także poznawanie polsko-białoruskich związków literackich, językowych i kulturowych. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż olimpiada języka białoruskiego jest jedyną w Polsce organizowaną dla języka mniejszości narodowej.

II.7. Nauczyciele języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej (doradztwo metodyczne)

Informacja na temat nauczycieli języka białoruskiego zatrudnionych w różnych typach szkół, według poziomu wykształcenia.

Tabela nr 10
Nauczyciele języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej wg poziomu wykształcenia

l.p.	Poziom wykształcenia	Razem	Przedszkole*	SP	Gimnazjum	LO	Zespół
1.	Dyplom ukończenia studiów magisterskich i przygotowanie pedagogiczne	42	7	31	20	5	
2.	Dyplom ukończenia studiów magisterskich bez przygotowania pedagogicznego	1	-	1	-	-	
	Razem	43					

*Źródło: Ministerstwo Edukacji Narodowej Uwaga: Część nauczycieli uczy języka białoruskiego zarówno w szkole podstawowej jak i w gimnazjum. * dane Przedszkola Samorządowego Nr 14 z Polskim i Białoruskim Językiem Nauczania (za rok 2012 /2013)*

II.8. Rola organizacji pozarządowych białoruskiej mniejszości narodowej w oświacie białoruskiej.

Ważną rolę w systemie oświaty w Polsce w zakresie podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej dzieci w wieku przedszkolnym i uczniów mniejszości białoruskiej odgrywał i odgrywa czynnik społeczny, a w tym białoruskie organizacje społeczne.

Po 1989 r., wraz z rozwojem sektora pozarządowego w Polsce, także w środowisku białoruskiej mniejszości narodowej, otworzyły się nowe możliwości współpracy organizacji białoruskich z placówkami oświatowo-wychowawczymi i organami prowadzącymi szkoły (jednostkami samorządu terytorialnego). Jako przykład może posłużyć społeczna inicjatywa z połowy lat 90. XX wieku organizacji w Białymstoku ciągu nauczania języka białoruskiego na wszystkich etapach ścieżki edukacyjnej od przedszkola do poziomu licealnego.

Białoruskie organizacje społeczne oferują dzieciom i młodzieży wiele zajęć edukacyjnych, organizując np.: chóry i zespoły muzyczne, zajęcia teatralne, muzyczne, recytatorskie, plastyczne, warsztaty dziennikarskie, zajęcia etnograficzne. Dzięki proponowanym formom pracy pozalekcyjnej i pozaszkolnej młode pokolenie Białorusinów w Polsce może rozwijać własne zainteresowania oraz zdobywać dodatkową wiedzę, nieobecną w obowiązującym programie nauczania i wychowania.

Organizacje społeczne aktywnie propagują ideę kultywowania tożsamości narodowej w lokalnych środowiskach białoruskich, a także pełnią ważną rolę integracyjną rodziców dzieci uczących się języka białoruskiego.

Ze względu na specyfikę funkcjonowania w systemie oświaty zagadnień związanych z podtrzymywaniem poczucia białoruskiej tożsamości dzieci w wieku przedszkolnym i uczniów, niezbędna jest współpraca organizacji społecznych z kierownictwami placówek oświatowo-wychowawczych i organami prowadzącymi szkoły, w ocenie organizacji pozarządowych polegająca m.in. na zapewnieniu im wpływu na wybór tychże kierowników (dyrektorów). Nieodzowna jest również bieżąca współpraca administracji oświatowej (rządowej i samorządowej) z organizacjami białoruskimi — w szczególności w zakresie nadzoru nad procesem nauczania języka białoruskiego, realizacji zagadnień z zakresu historii i geografii Białorusi oraz edukacji regionalnej.

Wypada też wspomnieć, że na początku lat 90. XX w. ze środowiska organizacji białoruskich wyszła inicjatywa programów edukacji międzykulturowej, skierowana do całej społeczności uczniowskiej byłego woj. białostockiego — bez względu na narodowość. Realizacja takich programów miałaby służyć przełamywaniu panujących stereotypów i przeciwdziałaniu nietolerancji wobec białoruskości, gdyż czynniki te po II wojnie światowej były jednymi z głównych przyczyn asymilacji Białorusinów zamieszkujących Białostocczyznę. Problem edukacji międzykulturowej stał się tematem dyskusji władz województwa podlaskiego w związku z zaistniałymi w ostatnim czasie aktami nietolerancji, skierowanymi przeciwko mniejszości białoruskiej, takimi jak np. zniszczenie dwujęzycznych tablic w gminie Orla.

Organizacje pozarządowe powinny być jednym z podmiotów realizacji Strategii rozwoju oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce. Udział środowiska białoruskiego w procesie nauczania i wychowania powinien być zauważany i wysłuchiwany przez administrację

rządową i samorządową oraz znajdować wsparcie finansowe dla podejmowanych przez nie inicjatyw oświatowych. W obecnym systemie edukacyjnym w Polsce oferta organizacji pozarządowych dla dzieci i młodzieży białoruskiej stanowi w znacznym stopniu szansę na poznanie i rozwijanie własnej kultury i tożsamości narodowej.

III. Propozycje działań i rozwiązań — zalecenia

1. Rozwiązania docelowe

1. Model docelowy: zapewnienie ciągłości edukacyjnej w zakresie podtrzymywania tożsamości językowej i kulturowej od przedszkola do szkoły ponadgimnazjalnej w miejscowościach zamieszkałych przez mniejszość białoruską.
2. Model docelowy: utworzenie w Uniwersytecie w Białymstoku etnofilologii białoruskiej.
3. Model docelowy: cykliczne wydawanie fachowego, białoruskiego pisma oświatowego.

2. System zarządzania i finansowania oświaty

1. Ministerstwo Edukacji Narodowej rozważy opracowanie systemowego rozwiązania, dzięki któremu na nauczanie języka białoruskiego w przedszkolach przekazywane byłyby środki z budżetu państwa.
2. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji będzie corocznie publikowało na stronach internetowych opracowaną przez Ministerstwo Edukacji Narodowej informację na temat wysokości części oświatowej subwencji ogólnej przeznaczanej na realizację przez jednostki samorządów terytorialnych zadań związanych z nauczaniem języka białoruskiego.
3. Ministerstwo Edukacji Narodowej będzie prowadziło działania systemowe promujące nauczanie w języku białoruskim oraz w dwóch językach: polskim oraz języku białoruskim będącym drugim językiem nauczania, np. w ramach systemu finansowania oświaty.
4. Wówczas, kiedy nowelizowane będą przepisy oświatowe w zakresie przeprowadzania konkursu na stanowisko dyrektora szkoły, Ministerstwo Edukacji Narodowej zaproponuje wprowadzenie rozwiązania, dzięki któremu kandydat na dyrektora szkoły lub placówki publicznej umożliwiającej uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej będzie zobowiązany do zaprezentowania sposobu zorganizowania nauczania dla mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym, a komisja konkursowa przeprowadzająca konkurs na stanowisko dyrektora takiej szkoły lub placówki będzie zobligowana do uwzględnienia powyższych zagadnień w ocenie spełniania warunków przez kandydata na dyrektora szkoły lub placówki. W przypadku ogłoszenia konkursu na stanowisko dyrektora szkoły lub placówki publicznej umożliwiającej uczniom podtrzymywanie poczucia białoruskiej tożsamości narodowej, Stowarzyszenie Na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA, jako koordynator realizacji *Strategii rozwoju oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce* ze strony mniejszości białoruskiej, będzie miało

możliwość przekazywania swoich oczekiwań wobec kandydata na dyrektora, Kuratorium Oświaty i organowi prowadzącemu szkołę lub placówkę.

5. Realizując zapisy niniejszej Strategii należy zwrócić uwagę, że współdziałanie dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek publicznych z organizacjami mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, o którym mowa w § 10 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej *w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalny*m, umożliwiającej uczniom podtrzymywanie poczucia białoruskiej tożsamości narodowej, oznaczać powinno m. in. konsultowanie przez dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek publicznych umożliwiających uczniom podtrzymywanie poczucia białoruskiej tożsamości narodowej, kandydatów na nauczycieli języka białoruskiego ze Stowarzyszeniem Na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA, jako koordynatorem realizacji *Strategii rozwoju oświaty mniejszości białoruskiej w Polsc*e ze strony mniejszości białoruskiej.
6. Opracowując zasady postępowania w sprawach dotyczących udzielania dotacji, o których mowa w art. 18 ust. 3 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalny*m, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji zaproponuje wprowadzenie zapisu, zgodnie z którym w przypadku dotacji udzielanych na wydawanie czasopism preferowane będą zadania o charakterze edukacyjnym.

3. Treści nauczania

1. W roku 2015 Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji przeprowadzi, w trybie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariaci*e (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.) otwarty konkurs ofert na opracowanie i wydanie książki „Historia Białorusinów Podlasia".
2. Realizując zapisy niniejszej *Strateg*ii należy zwrócić uwagę, że zapewnienie podtrzymywania kultury i tradycji regionalnej, o którym mowa w art. 13 ust. 4 ustawy *o systemie oświat*y, powinno oznaczać m. in. uwzględnianie wiedzy o białoruskiej mniejszości narodowej w szkołach województwa podlaskiego.
3. Realizując zapisy niniejszej *Strateg*ii należy zwrócić uwagę, że gwary i dialekty stanowią bogactwo każdego języka i nauka o nich powinna stanowić element nauki języka białoruskiego jako języka mniejszości.
4. Organizacje mniejszości białoruskiej — we współpracy z wydawcami — podejmą działania w celu opracowania nowych, zgodnych z obowiązującymi wymogami podręczników szkolnych, aż do skompletowania pełnej oferty dla wszystkich poziomów edukacyjnych.
5. Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmie działania na rzecz zapewnienia środków na sfinansowanie opracowania, wydania i rozpowszechnienia podręczników do nauczania języka białoruskiego, własnej historii i kultury oraz geografii, które uzyskały dopuszczenie do użytku szkolnego.

4. Doradztwo metodyczne

Samorząd Województwa Podlaskiego oraz samorządy powiatów, w których prowadzone są szkoły z nauczaniem języka białoruskiego, podejmą działania w celu zapewnienia doradztwa metodycznego dla nauczycieli języka białoruskiego, kultury i historii białoruskiej oraz geografii Białorusi.

IV. Monitorowanie realizacji Strategii

W celu monitorowania realizacji *Strategii rozwoju oświaty mniejszości białoruskiej w Polsc*e, korzystając z doświadczeń monitorowania realizacji dotychczas przyjętych Strategii, co najmniej raz w roku będzie się odbywało posiedzenie grupy monitorującej. Koordynatorem prac nad realizacją założeń *Strategii rozwoju oświaty mniejszości białoruskiej w Polsc*e ze strony mniejszości białoruskiej będzie Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA.

Ustalenia grupy zostaną zapisane w formie protokołu, przekazanego następnie wszystkim zaproszonym i uczestnikom spotkania. W protokole z każdego spotkania grupy zostaną zapisane szczegółowe zobowiązania instytucji i osób zaangażowanych w realizację Strategii, propozycje działań oraz terminy ich realizacji. Podczas posiedzeń grupy monitorującej analizowane będą kolejne etapy realizacji *Strategii rozwoju oświaty mniejszości białoruskiej w Polsc*e.

V. Załączniki

Załącznik Nr 1
Szkoły z językiem białoruskim w latach 2002/2003-2012/2013

Szkoły podstawowe z językiem białoruskim w latach 2002/2003-2012/2013

Szkoła podstawowa	Rok szkolny	Liczba uczniów ogółem w szkole	Liczba uczniów uczących się języka białoruskiego	Uwagi
m. Białystok				
Szkoła Podstawowa Nr 4 im. Sybiraków w Białymstoku	2002/2003	489	46	
	2003/2004	472	46	
	2004/2005	447	54	
	2005/2006	444	59	
	2006/2007	441	66	
	2007/2008	409	65	
	2008/2009	403	66	
	2009/2010	416	70	
	2010/2011	453	71	
	2011/2012	459	68	
	2012/2013	460	74	
	2013/2014	505	82	
Niepubliczna Szkoła Podstawowa św. Św. Cyryla i Metodego w Białymstoku	2007/2008	8	8	Prowadzona przez stowarzyszenie
	2011/2012	58	48	
	2012/2013	79	63	
	2013/2014	82	72	
pow. Białystok				
gm. Gródek				
Szkoła Podstawowa im. Partyzantów Braci M. i A. Chrzanowskich w Gródku	2002/2003	354	77	
	2003/2004	305	72	
	2004/2005	279	52	
	2005/2006	261	53	
	2006/2007	255	65	
	2007/2008	239	58	
	2008/2009	228	55	
	2009/2010	205	50	
	2010/2011	195	52	
	2011/2012	206	55	
	2012/2013	197	57	
	2013/2014	203	56	

Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Załukach	2003/2004	45	20	
	2008/2009	28	23	
	2009/2010	29	20	
	2010/2011	22	22	
	2011/2012	21	21	
	2012/2013	23	23	
	2013/2014	28	28	
Szkoła Podstawowa im Władysława Syrokomli w Michałowie	2012/2013	265	77	
	2013/2014	257	67	
gm. Zabłudów				
Szkoła Podstawowa w Rybołach	2002/2003	43	38	Zlikwidowana w sierpniu 2007 r. dzieci przeszły do SP w Zabłudowie, w której nie kontynuowały nauki języka białoruskiego
	2003/2004	38	38	
	2004/2005	30	30	
	2005/2006	24	24	
	2006/2007	9	9	
pow. Bielsk Podlaski				
m. Bielsk Podlaski				
Szkoła Podstawowa Nr 3 w Bielsku Podlaskim / Zespół Szkół z DNJB w Bielsku Podlaskim	2002/2003	582	582	
	2003/2004	583	579	
	2004/2005	582	577	
	2005/2006	547	543	
	2006/2007	519	512	
	2007/2008	492	487	
	2008/2009	453	449	
	2009/2010	435	433	
	2010/2011	407	406	
	2011/2012	398	397	
	2012/2013	406	406	
	2013/2014	441	438	
gm. Bielsk Podlaski				
Szkoła Podstawowa w Augustowie / Zespół Szkół w Augustowie	2002/2003	168	76	
	2003/2004	153	64	
	2004/2005	160	56	
	2005/2006	173	62	
	2006/2007	172	62	
	2007/2008	170	55	
	2008/2009	165	50	
	2009/2010	199	59	
	2010/2011	182	46	
	2011/2012	172	44	
	2012/2013	168	55	
	2013/2014	175	58	
Szkoła Podstawowa w Chrabołach	2002/2003	80	33	Zlikwidowano w sierpniu 2009 r., dzieci przeszły do SP w Augustowie
	2003/2004	78	32	
	2004/2005	61	27	
	2005/2006	55	23	
	2006/2007	47	19	
	2007/2008	41	19	
	2008/2009	34	22	
gm. Orla				
Szkoła Podstawowa w Orli / Zespół Szkół w Orli	2002/2003	165	93	
	2003/2004	173	97	
	2004/2005	151	85	
	2005/2006	140	76	
	2006/2007	128	72	
	2007/2008	120	72	
	2008/2009	122	75	
	2009/2010	116	69	
	2010/2011	111	65	
	2011/2012	107	57	
	2012/2013	105	58	
	2013/2014	94	57	

pow. Hajnówka				
m. Hajnówka				
Szkoła Podstawowa Nr 1 w Hajnówce	2002/2003	145	21	
	2003/2004	69	11	
Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Władysława Jagiełły w Hajnówce / Zespół Szkół Nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi w Hajnówce	2002/2003	502	94	
	2003/2004	488	63	
	2004/2005	475	70	
	2005/2006	436	79	
	2006/2007	386	57	
	2007/2008	371	52	
	2008/2009	343	33	
	2009/2010	318	32	
	2010/2011	299	25	
	2011/2012	292	35	
	2012/2013	288	39	
	2013/2014	315	44	
Szkoła Podstawowa Nr 3 w Hajnówce	2002/2003	116	53	
	2003/2004	109	53	
	2004/2005	97	47	
	2005/2006	92	50	
	2006/2007	87	55	
	2007/2008	85	58	
	2008/2009	92	59	
	2009/2010	94	61	
	2010/2011	89	61	
	2011/2012	90	70	
	2012/2013	95	71	
	2013/2014	91	68	
Szkoła Podstawowa Nr 5 / Zespół Szkół Nr 1 w Hajnówce	2004/2005	498	49	
	2005/2006	460	40	
	2006/2007	418	36	
	2007/2008	379	38	
	2008/2009	363	35	
	2009/2010	336	27	
	2010/2011	311	14	
	2011/2012	303	18	
	2012/2013	323	33	
	2013/2014	315	26	
Szkoła Podstawowa Nr 6 / Zespół Szkół Nr 3 w Hajnówce	2002/2003	507	126	
	2003/2004	474	142	
	2004/2005	436	138	
	2005/2006	407	135	
	2006/2007	390	125	
	2007/2008	359	114	
	2008/2009	338	111	
	2009/2010	339	113	
	2010/2011	348	114	
	2011/2012	350	125	
	2012/2013	372	134	
	2013/2014	369	133	
gm. Białowieża				
Szkoła Podstawowa w Białowieży / Zespół Szkół w Białowieży	2011/2012	100	12	
	2013/2014	88	30	

gm. Białowieża				
Szkoła Podstawowa w Białowieży / Zespół Szkół w Białowieży	2011/2012	100	12	
	2013/2014	88	30	
gm. Czeremcha				
Szkoła Podstawowa w Czeremsze / Zespół Szkolno-Przedszkolny w Czeremsze	2002/2003	277	11	Od 1 września 2011 r. włączona w skład Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Czeremsze
	2003/2004	272	13	
	2004/2005	245	24	
	2005/2006	203	23	
	2006/2007	197	23	
	2007/2008	178	24	
	2008/2009	172	28	
	2009/2010	180	19	
	2010/2011	157	13	
	2011/2012	159	9	
	2012/2013	150	16	
	2013/2014	146	16	
gm. Czyże				
Szkoła Podstawowa w Czyżach / Zespół Szkół w Czyżach	2002/2003	84	81	
	2003/2004	90	89	
	2004/2005	91	90	
	2005/2006	107	107	
	2006/2007	93	93	
	2007/2008	82	81	
	2008/2009	82	82	
	2009/2010	87	84	
	2010/2011	77	75	
	2011/2012	77	77	
	2012/2013	70	70	
	2013/2014	70	60	
Szkoła Filialna w Klejnikach / Zespół Szkół w Czyżach	2002/2003	40	38	Zlikwidowana w sierpniu 2009 r., a dzieci przeniesione do Szkoły Podstawowej w Czyżach
	2003/2004	37	36	
	2004/2005	34	33	
	2005/2006	11	11	
	2006/2007	15	15	
	2007/2008	15	15	
	2008/2009	12	12	
gm. Dubicze Cerkiewne				
Szkoła Podstawowa w Dubiczach Cerkiewnych / Zespół Szkół w Dubiczach Cerkiewnych	2002/2003	98	87	
	2003/2004	92	80	
	2004/2005	89	82	
	2005/2006	82	77	
	2006/2007	80	74	
	2007/2008	77	68	
	2008/2009	78	65	
	2009/2010	65	62	
	2010/2011	62	58	
	2011/2012	62	58	
	2012/2013	63	59	
	2013/2014	63	60	
gm. Hajnówka				
Szkoła Podstawowa w Dubinach	2002/2003	119	63	
	2003/2004	119	65	
	2004/2005	121	64	
	2005/2006	127	66	
	2006/2007	137	63	
	2007/2008	127	65	
	2008/2009	120	49	
	2009/2010	119	49	
	2010/2011	108	44	
	2011/2012	110	43	
	2012/2013	98	48	
	2013/2014	104	54	

Szkoła Podstawowa w Nowokorninie	2002/2003	77	44	
	2003/2004	74	37	
	2004/2005	68	31	
	2005/2006	68	39	
	2006/2007	76	41	
	2007/2008	65	39	
	2008/2009	63	39	
	2009/2010	68	36	
	2010/2011	47	31	
	2011/2012	43	34	
	2012/2013	36	34	
	2013/2014	30	30	
Szkoła Podstawowa w Orzeszkowie	2002/2003	40	36	
	2003/2004	46	30	
	2004/2005	48	29	
	2005/2006	38	27	
	2006/2007	39	28	
	2007/2008	22	19	
	2008/2009	26	21	
	2009/2010	20	16	
Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Orzeszkowie	2010/2011	22	19	Prowadzona przez stowarzyszenie
	2011/2012	20	20	
	2012/2013	16	16	
	2013/2014	16	16	
gm. Kleszczele				
Szkoła Podstawowa w Kleszczelach / Zespół Szkół w Kleszczelach	2002/2003	185	39	
	2003/2004	178	41	
	2004/2005	166	41	
	2005/2006	152	41	
	2006/2007	147	37	
	2007/2008	139	34	
	2008/2009	123	28	
	2009/2010	113	23	
	2010/2011	108	20	
	2011/2012	110	23	
	2012/2013	98	23	
	2013/2014	90	24	
gm. Narew				
Szkoła Podstawowa im. Gen. Zygmunta Berlinga w Narwi	2002/2003	236	96	
	2003/2004	224	92	
	2004/2005	277	94	
	2005/2006	212	90	
	2006/2007	201	87	
	2007/2008	196	88	
	2008/2009	184	84	
	2009/2010	179	80	
	2010/2011	159	74	
	2011/2012	165	79	
	2012/2013	161	70	
	2013/2014	160	74	
Szkoła Filialna w Łosince / Szkoła Podstawowa w Narwi	2002/2003	15	11	
	2003/2004	15	10	
	2004/2005	14	9	
	2005/2006	9	9	
	2006/2007	7	7	

gm. Narewka				
Szkoła Podstawowa im. Aleksandra Wołkowyckiego w Narewce / Zespół szkół w Narewce	2002/2003	224	52	
	2003/2004	270	69	
	2004/2005	259	65	
	2005/2006	219	59	
	2006/2007	201	48	
	2007/2008	187	50	
	2008/2009	182	52	
	2009/2010	157	50	
	2010/2011	143	54	
	2011/2012	141	48	
	2012/2013	131	48	
	2013/2014	132	60	
Szkoła Podstawowa w Siemionówce	2002/2003	37	25	
	2003/2004	7	5	
Szkoła Podstawowa w Starym Lewkowie	2002/2003	53	19	
	2003/2004	15	9	
pow. Sokółka				
gm. Szudziałowo				
Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Powstań Narodowych w Szudziałowie	2010/2011	123	15	
	2011/2012	115	19	
	2012/2013	109	30	
	2013/2014	106	30	
Szkoła Podstawowa im. Adama Mickiewicza w Babikach	2004/2005	72	21	
	2005/2006	80	20	
	2006/2007	70	24	
	2007/2008	60	16	
	2008/2009	66	21	
	2009/2010	57	25	
	2010/2011	63	27	
	2011/2012	61	23	
	2012/2013	57	24	
	2013/2014	53	32	

Gimnazja z językiem białoruskim w latach 2002/2003-2012/2013

Szkoła gimnazjalna	Rok szkolny	Liczba uczniów ogółem w szkole	Liczba uczniów uczących się języka białoruskiego	Uwagi
m. Białystok				
Publiczne Gimnazjum nr 7 w Białymstoku	2005/2006	478	24	
	2006/2007	468	19	
	2007/2008	457	21	
	2008/2009	458	21	
	2009/2010	427	21	
	2010/2011	451	24	
	2011/2012	436	21	
	2012/2013	442	20	
	2013/2014	431	16	
Niepubliczne Gimnazjum św. św. Cyryla i Metodego w Białymstoku	2013/2014	10	9	Prowadzona przez stowarzyszenie
pow. Białystok				
gm. Gródek				
Gimnazjum w Gródku / Zespół Szkół w Gródku	2005/2006	197	36	
	2006/2007	177	31	
	2007/2008	178	26	
	2008/2009	172	26	
	2009/2010	158	23	
	2010/2011	142	36	
	2011/2012	123	32	
	2012/2013	125	42	
	2013/2014	112	37	
Gimnazjum im. dr. Leszka Nosa w Michałowie	2012/2013	157	41	
	2013/2014	152	39	
pow. Bielsk Podlaski				
m. Bielsk Podlaski				
Gimnazjum Nr 3 w Bielsku Podlaskim / Zespół Szkół z DNJB w Bielsku Podlaskim	2006/2007	337	335	
	2007/2008	330	329	
	2008/2009	328	326	
	2009/2010	292	287	
	2010/2011	284	279	
	2011/2012	254	251	
	2012/2013	247	247	
	2013/2014	228	227	
gm. Bielsk Podlaski				
Gimnazjum w Augustowie / Zespół Szkół w Augustowie	2005/2006	214	47	
	2006/2007	203	39	
	2007/2008	192	44	
	2008/2009	174	35	
	2009/2010	173	34	
	2010/2011	166	24	
	2011/2012	171	25	
	2012/2013	169	27	
	2013/2014	155	27	
gm. Orla				
Gimnazjum w Orli / Zespół Szkół w Orli	2005/2006	207	42	
	2006/2007	96	39	
	2007/2008	89	40	
	2008/2009	77	33	
	2009/2010	78	40	
	2010/2011	63	34	
	2011/2012	66	33	
	2012/2013	50	20	
	2013/2014	54	18	

pow. Hajnówka				
m. Hajnówka				
Gimnazjum Nr 2 w Hajnówce	2006/2007	238	80	
	2007/2008	232	83	
	2008/2009	222	90	
	2009/2010	201	75	
	2010/2011	180	57	
	2011/2012	159	41	
	2012/2013	144	36	
	2013/2014	138	25	
Gimnazjum nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi / Zespół Szkół Nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi w Hajnówce	2005/2006	234	24	
	2006/2007	228	15	
	2007/2008	198	13	
	2009/2010	172	11	
	2010/2011	179	7	
	2011/2012	153	7	
	2012/2013	138	8	
	2013/2014	113	2	
Gimnazjum z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego / Zespół Szkół z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego w Hajnówce	2005/2006	174	174	
	2006/2007	174	174	
	2007/2008	172	172	
	2008/2009	164	257	
	2009/2010	163	163	
	2010/2011	159	159	
	2011/2012	177	177	
	2012/2013	184	184	
	2013/2014	156	156	
gm. Białowieża				
Publiczne Gimnazjum w Białowieży / Zespół Szkolno-Przedszkolny w Białowieży	2011/2012	72	8	
	2012/2013	68	9	
	2013/2014	51	6	
gm. Czyże				
Publiczne Gimnazjum w Czyżach / Zespół Szkół w Czyżach	2005/2006	58	52	
	2006/2007	61	59	
	2007/2008	58	58	
	2008/2009	57	57	
	2009/2010	54	54	
	2010/2011	55	54	
	2011/2012	52	52	
	2012/2013	49	49	
	2013/2014	40	40	
gm. Dubicze Cerkiewne				
Publiczne Gimnazjum w Dubiczach Cerkiewnych / Zespół Szkół w Dubiczach Cerkiewnych	2006/2007	43	34	
	2007/2008	39	33	
	2008/2009	47	40	
	2009/2010	52	43	
	2010/2011	51	42	
	2011/2012	41	36	
	2012/2013	37	33	
	2013/2014	31	29	
gm. Hajnówka				
Publiczne Gimnazjum przy Zespole Szkół w Dubinach	2005/2006	111	37	
	2006/2007	114	42	
	2007/2008	103	46	
	2008/2009	112	37	
	2009/2010	105	37	
	2010/2011	106	37	
	2011/2012	91	42	
	2012/2013	83	39	
	2013/2014	62	42	

gm. Kleszczele				
Gimnazjum w Kleszczelach / Zespół Szkół w Kleszczelach	2006/2007	90	22	
	2007/2008	86	18	
	2008/2009	87	12	
	2009/2010	82	11	
	2010/2011	74	8	
	2011/2012	63	9	
	2012/2013	61	7	
	2013/2014	63	7	
gm. Narew				
Gimnazjum im. Abp. gen. dyw. Mirona Chodakowskiego w Narwi	2006/2007	122	37	
	2007/2008	116	34	
	2008/2009	120	31	
	2009/2010	119	31	
	2010/2011	124	35	
	2011/2012	100	28	
	2012/2013	93	27	
	2013/2014	75	22	
gm. Narewka				
Publiczne Gimnazjum w Narewce / Zespół Szkół w Narewce	2006/2007	153	43	
	2007/2008	39	40	
	2008/2009	57	33	
	2009/2010	115	29	
	2010/2011	103	27	
	2011/2012	92	28	
	2012/2013	74	25	
	2013/2014	68	29	

Szkoły ponadgimnazjalne z językiem białoruskim w latach 2002/2003-2012/2013

Szkoła gimnazjalna	Rok szkolny	Liczba uczniów ogółem w szkole	Liczba uczniów uczących się języka białoruskiego	Uwagi
m. Białystok				
III Liceum Ogólnokształcące w Białymstoku	2007/2008	851	17	
	2008/2009	848	19	
	2009/2010	825	13	
	2010/2011	871	8	
	2011/2012	874	13	
	2012/2013	889	13	
	2013/2014	822	16	
pow. Bielsk Podlaski				
m. Bielsk Podlaski				
II Liceum Ogólnokształcące z Białoruskim Językiem Nauczania w Bielsku Podlaskim	2006/2007	444	444	
	2007/2008	431	431	
	2008/2009	420	420	
	2009/2010	424	424	
	2010/2011	399	399	
	2011/2012	385	385	
	2012/2013	361	361	
	2013/2014	336	336	
pow. Hajnówka				
m. Hajnówka				
II Liceum Ogólnokształcące z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego w Hajnówce	2005/2006	376	376	
	2006/2007	366	366	
	2007/2008	356	356	
	2008/2009	342	342	
	2009/2010	352	352	
	2010/2011	346	346	
	2011/2012	350	350	
	2012/2013	329	329	
	2013/2014	320	320	

Załącznik Nr 2

Rys historyczny szkolnictwa z językiem białoruskim (opracowany na podstawie tekstu przesłanego przez mniejszość białoruską)

Powszechne szkolnictwo polskie i białoruskie na Białostocczyźnie zaczęło powstawać dopiero w okresie I wojny światowej, kiedy niemieckie władze okupacyjne wprowadziły sprzyjającą politykę narodowościową na zachodnich terenach imperium rosyjskiego. Na tworzenie się sieci szkół białoruskich znaczący wpływ wywarło tzw. „bieżeństwo", czyli masowa ewakuacja na wschód w sierpniu 1915 r. głównie prawosławnej ludności białoruskiej i pierwsza fala jej powrotów w 1918 r. Dlatego w latach 1916-1918 utworzono szkoły białoruskie tylko w nielicznych miejscowościach: Białymstoku, Doratynce, Trześciance i Tyniewiczach Wielkich (gm. Narew), Grabowcu (gm. Dubicze Cerkiewne), Krynkach, Nowosadach (gm. Hajnówka), Morzu (gm. Czyże), Olszy (gm. Dąbrowa Białostocka), Słoji (gm. Szudziałowo), Studziankach (gm. Supraśl), Starym Lewkowie (gm. Narewka). Jednakże już w 1919 r. władze polskie, które po wycofaniu się wojsk niemieckich przejęły kontrolę nad Białostocczyzną, w trybie zarządzeń administracyjnych zlikwidowały szkoły białoruskie.

Brak w okresie międzywojennym na Białostocczyźnie szkolnictwa białoruskiego spowodował, iż Białorusini w końcu lat trzydziestych XX w. byli społecznością bardzo słabo edukowaną.

Zasadnicze zmiany w organizacji systemu szkolnego na Białostocczyźnie nastąpiły w końcu 1939 r., po zajęciu regionu przez ZSRR i dołączeniu do Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. We wsiach utworzono wówczas sieć szkół białoruskich. W Białymstoku utworzono Instytut Pedagogiczny, którego zadaniem było przygotowanie kadry nauczycielskiej. Działający dwa lata model szkolnictwa radzieckiego miał cel ideologiczny, którym było uformowanie „człowieka radzieckiego", jednak na poziomie podstawowym dawał młodym Białorusinom podstawy wiedzy w języku ojczystym.

W okresie okupacji niemieckiej na Białostocczyźnie działało na wpół legalnie kilkadziesiąt elementarnych szkółek białoruskich, gdyż lokalne władze cywilne pozwoliły tworzyć prywatne placówki utrzymujące się na koszt rodziców.

Z chwilą likwidacji na Białostocczyźnie okupacji niemieckiej w lipcu 1944 r. rozpoczęło się odradzanie życia społecznego i w wielu miejscowościach ludność polska i białoruska spontanicznie zaczęła organizować szkoły. Według Jerzego Turonka we wrześniu 1944 r. na terenach będących pod władzą Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego istniały 93 powszechne szkoły z językiem białoruskim: 81 z językiem wykładowym, 9 dwujęzycznych polsko-białoruskich i 3 z językiem białoruskim jako jeden z przedmiotów. Natomiast w ramach szkolnictwa ponadpodstawowego zostały utworzone 3 białoruskie gimnazja: w Białymstoku, Bielsku Podlaskim i Hajnówce, oraz jedno liceum w Bielsku Podlaskim. Jednakże władze bardzo szybko zlikwidowały te placówki. Już w sierpniu 1945 r. nie wyrażono zgody na działalność gimnazjum hajnowskiego, a w czerwcu 1947 r. znikły już nieliczne ostanie podstawówki białoruskie.

Dopiero decyzja centralnego kierownictwa Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej z końca czerwca 1949 r. dała możliwość odtworzenia szkolnictwa białoruskiego, które działałoby w ramach ogólnokrajowego systemu edukacji. W czasie przerwy wakacyjnej, pod wpływem wytycznych Ministerstwa Oświaty, przeprowadzono we wschodniej Białostocczyźnie pośpieszną akcję przygotowawczą i już od września 1949 r. rozpoczęły pracę 24 szkoły podstawowe z białoruskim językiem wykładowym (21 w ówczesnym pow. bielskim, 2 w pow. białostockim i 1 w pow. sokólskim). Uczyło się w nich ok. 2100 dzieci. Ponadto władze oświatowe wykazywały, że do 10 placówek wprowadzono język białoruski jako przedmiot, na który uczęszczało ok. 1400 uczniów. Od września 1949 r. w Bielsku Podlaskim i Hajnówce rozpoczęły działalność dwa licea ogólnokształcące z białoruskim językiem nau-

czania. Powołanie do życia średnich szkół białoruskich miało wyraźny cel propagandowy. Władzom zależało na tym, by „uspokoić ludność białoruską, zwalczyć jej uprzedzenia" — jak to motywowało wojewódzkie kierownictwo PZPR. Władze polityczne chciały „przekonać ludność szkół wiejskich, że po ukończeniu szkoły białoruskiej 7-klasowej uczniowie tych szkół będą mogli dalej się uczyć w szkole średniej białoruskiej". Wyraźnym zamiarem kierownictwa partyjnego było tworzenie szkół białoruskich na wsi, co wpisywało się w politykę rolną państwa, w której jako główne zadanie wskazano uspółdzielczenie rolnictwa. Miało to być zachętą dla ludności białoruskiej, sposobem na przeciągnięcie tej mniejszości narodowej na stronę „władzy ludowej". W pełni kontrolowane szkolnictwo stanowiło doskonały instrument realizacji polityki państwa. Za takim wnioskiem przemawia też wprowadzenie na początku lat pięćdziesiątych XX w. języka białoruskiego do klas licealnych Państwowej Szkoły Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącego w Michałowie. Podobnie było także z utworzeniem klas z językiem białoruskim w Liceum Pedagogicznych w Bielsku Podlaskim (działało w latach 1950-1971) i Liceum dla Wychowawczyń Przedszkoli z Białoruskim Językiem Nauczania w Bielsku Podlaskim (działało w latach 1951-1957). Do końca lat pięćdziesiątych XX w. powstała sieć szkół z językiem białoruskim obejmująca pięć wschodnich powiatów woj. białostockiego: białostocki, bielski, hajnowski, siemiatycki i sokólski. W tym czasie następowała już tendencja odchodzenia od wykładowego języka na rzecz przedmiotu „język białoruski". Zmiany te ukazuje poniższa tabela.

Typ szkoły	1952		1955		1958	
	Szkół	Uczniów	Szkół	Uczniów	Szkół	Uczniów
Szkoły podstawowe z białoruskim językiem nauczania	66	5.742	58	4.633	47	3.369
Szkoły podstawowe z polskim językiem nauczania i przedmiotem język białoruski	87	5.972	111	6.284	126	6.452
Ogółem	153	11.714	169	10.917	173	9.821

Należy zauważyć, iż nie wprowadzono języka białoruskiego do żadnej szkoły w Białymstoku — stolicy województwa. Miało to swój negatywny wpływ na obecność języka białoruskiego w szkolnictwie powiatu białostockiego i sokólskiego, w których najszybciej zaprzestano prowadzenia innych zajęć w tym języku, a w pow. sokólskim nawet zaprzestawano prowadzić zajęcia języka białoruskiego, który na wsi funkcjonował jako „mowa prosta".

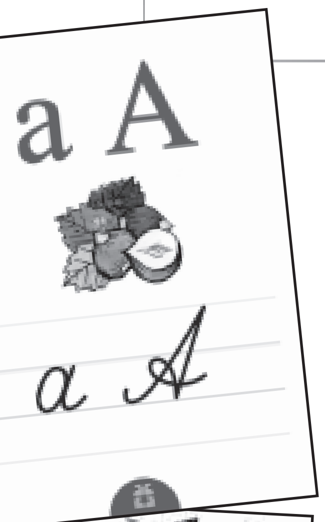
Ta część szkolnictwa polskiego, w której funkcjonował język białoruski, od samego początku, czyli od września 1949 r., borykała się z podstawowymi problemami: brakiem profesjonalnej kadry nauczycielskiej, brakiem podręczników i pomocy naukowych, istniejącymi złymi warunkami lokalowymi. Ponadto powszechna wówczas była organizacja pracy w szkołach w klasach łączonych. W tak niesprzyjających warunkach wystarczyła więc tylko zmiana polityki narodowościowej dokonana na początku lat siedemdziesiątych XX w., kiedy do władzy w Polsce doszła ekipa Edwarda Gierka, by dziesięciolecie stagnacji lat sześćdziesiątych przemieniło się w dotkliwy kryzys. Zainicjowało ten kryzys pismo z Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z lutego 1971 r., będące reakcją na podanie rodzica — osadnika narodowości polskiej, który przybył do Nowego Berezowa i podjął pracę w tamtejszym Państwowym Gospodarstwie Rolnym. Ministerstwo wprowadziło wówczas zasadę organizacji nauki języka białoruskiego na podstawie corocznie składanych przez rodziców deklaracji. Wprowadzenie obowiązku wypełnienia corocznych deklaracji oraz marginalizacja roli samych zajęć z języka białoruskiego ze strony Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, doprowadziły w ciągu kilku lat do upadku nauczania języka białoruskiego w szkołach Białostocczyzny. Do likwidacji sieci szkół z językiem białoruskim w niektórych gminach

przyczyniła się także realizacja reformy oświatowej i tworzenie tzw. szkół zbiorczych, gdyż wraz z zamykaniem małych placówek i przenoszeniem dzieci do wspomnianych szkół zbiorczych, nie umożliwiano im kontynuowania nauki języka białoruskiego. W efekcie w roku szkolnym 1975/76 język białoruski był nauczany tylko w 63 szkołach podstawowych i uczyło się go 4.460 dzieci. A pięć lat później placówki takie pozostały jedynie w 41 miejscowościach leżących na terenie byłych trzech powiatów: białostockiego — 2 szkoły z 98 uczniami, bielskiego — 14 szkół z 1.296 uczniami i hajnowskiego — 25 szkół z 2.036 uczniami. Na terenie byłych powiatów siemiatyckiego i sokólskiego zaprzestano nauczania języka białoruskiego. W latach siedemdziesiątych XX w. w miarę ustabilizowana sytuacja istniała tylko w dwu liceach z językiem białoruskim w Bielsku Podlaskim i Hajnówce, do których uczęszczało corocznie przeciętnie około siedmiuset uczniów. Chociaż i na tym poziomie edukacji nastąpiła redukcja, gdyż w 1974 roku przerwano nauczanie języka białoruskiego w Liceum Ogólnokształcącym w Michałowie.

Rewolucja „Solidarności" w 1980 r. spowodowała, iż działacze Białoruskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego odważyli się wysunąć pod adresem władz pewne postulaty w celu poprawy sytuacji nauczania języka białoruskiego. Jednak stan wojenny przerwał tę inicjatywę środowiska białoruskiego i dopiero zmiana systemu politycznego w Polsce po 1989 r. otworzyła nowy etap nauczania języka białoruskiego w polskich szkołach.

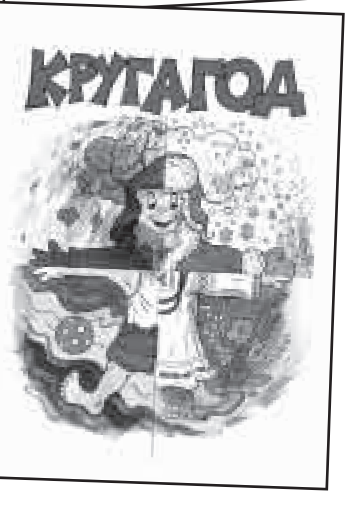
Załącznik Nr 3
Lista rzeczoznawców do spraw podręczników języka białoruskiego

1. **dr. Jadwiga GŁUSZKOWSKA-BABICKA** Rekomendacja: Uniwersytet Warszawski Adres do korespondencji: ul. Słoneczna 11, 05-520 KONSTANCIN-JEZIORNA, Telefon: (22) 756-43-57 e-mail: jaglusz@uw.edu.pl
2. **dr. Teresa CHYLAK-SCHRODER** Rekomendacja: Uniwersytet Warszawski Adres do korespondencji: ul. Żabie Oczko 1 m. 8, 05-822 MILANÓWEK, Telefon: (22) 724-94-00
3. **prof. dr hab. Mieczysław JACKIEWICZ** Rekomendacja: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Adres do korespondencji: ul. Żołnierska 12B m. 37, 10-559 OLSZTYN, Telefon: 665 399 615 e-mail: mjackiewicz@gmail.com
4. **dr. Teresa JASIŁSKA-SOCHA** Rekomendacja: Uniwersytet Warszawski Adres do korespondencji: ul. Opaczewska 42 m. 62, 02-372 WARSZAWA, Telefon: (22) 823-76-07 e-mail: tjasińsk@uw.edu.pl
5. **prof. dr hab. Michał KONDRATIUK** Rekomendacja: Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Adres do korespondencji: ul. Conrada 18 m. 265, 15-325 BIAŁYSTOK, Telefon: 745-73-77
6. **dr. Nadzieja PANASIUK** Rekomendacja: Uniwersytet Warszawski Adres do korespondencji: ul. Dembego 17A m. 36, 02-796 WARSZAWA, Telefon: (22) 649-12-53 e-mail: nadpal@wp.pl
7. **mgr Tamara RUSACZYK** Rekomendacja: Zespół Placówek Doskonalenia Nauczycieli Białystok Adres do korespondencji: ul. Poświętna 13 m. 10, 17-100 BIELSK PODLASKI e-mail: tamara.rusaczyk@wp.pl

ПАДРУЧНІКІ І ДАПАМОЖНІКІ

З 4 ліпеня мінулага года я ўдзельнічаю ў працах „grupy roboczej Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych do spraw podręczników dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego", якую арганізавала Міністэртва адміністрацыі і лічбавізацыі. У працах групы прымаюць удзел прадстаўнікі гэтага міністэрства і Міністэрства нацыянальнай адукацыі, а таксама прадстаўнікі нацыянальных і рэгіянальных меншасцей Польшчы. Адбыліся ўжо тры сустрэчы групы. Інфармацыі пра іх знойдзеце на сайце міністэрства: **http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/komisja-wspolna/grupy-robocze/podreczniki-dla-mniejsz**.

На сайце Міністэрства адукацыі **http://www.men.gov.pl/podreczniki/dopuszczone_lista2.php** знойдзеце спіс падручнікаў згодных з „nową podstawą programową", якімі могуць карыстацца настаўнікі.

Пакуль што, маем падручнікі і дыдактычныя матэрыялы да першага адукацыйнага этапу (класы I-III пачатковай школы).

Аб'яднанне ў карысць дзяцей і моладзі, якія вывучаюць беларускую мову АБ-БА выдала:

— дзве версіі паказнога алфавіта,
— дыскі з беларускімі песнямі для I, II і III класаў,
— „Сцэнарыі ўрокаў беларускай мовы для I класа пачатковай школы" (дапаможнік).,
— „Лемантар. Падручнік да навукі беларускай мовы для II класа пачатковай школы",
— „Кругагод. Падручнік да навукі беларускай мовы для III класа пачатковай школы".

Прыпамінаем, што падручнікі заказвае дырэктар школы ў Кураторыі асветы ў Беластоку і трэба іх потым адтуль забраць.

У сядзібе нашага Аб'яднання можаце атрымаць:

— настольную арфаграфічную гульню „У або ў" (гульня для школьнікаў, якія вывучаюць правапіс „у" і „ў"),
— настольную гульню „Ад Буга за Нарву, або падарожжа з Мельніка ў Ячна" (гульня для старэйшых вучняў, якія гуляючы вывучаюць тапаграфію і цікавыя месцы Беласточчыны),
— дыскі з беларускімі песнямі для I, II і III класаў,
— дыскі: „Васількі — валошкі" з песнямі на словы Віктара Шведа „Сінязорка" і „Звярынкі з глыбінкі" з песнямі з нашага тэатральнага гуртка.

На нашым сайце знойдзеце новы паказны алфавіт і тэатральныя сцэнарыі.

ЮРЫДЫЧНЫ АГЛЯД

Хочаце падтрымоўваць пачуццё нацыянальнай тоеснасці маладых беларусаў, нашай нацыянальнай меншасці? Хочаце, каб вашыя дзеці пазнавалі сваё роднае, ганарыліся нашай спадчынай? А можа хочаце арганізаваць сваім дзеткам навучанне беларускай мовы? Хачу напомніць пра юрыдычныя законы, якія абавязваюць усіх, хто займаецца навучаннем мовы нацыянальных і этнічных меншасцей у Польшчы.

Каб дзеці маглі вывучаць родную мову трэба іх запісаць у школу, дзе вядзецца такое навучанне

***§ 2.1.** Naukę języka mniejszości lub języka regionalnego w przedszkolu oraz naukę języka mniejszości lub języka regionalnego i naukę własnej historii i kultury w szkole organizuje odpowiednio dyrektor przedszkola lub szkoły, na pisemny wniosek rodziców (prawnych opiekunów) ucznia, składany na zasadzie dobrowolności.*

***2.** Wniosek, o którym mowa w ust. 1, składa się:*
1) dyrektorowi przedszkola przy zgłoszeniu dziecka do przedszkola;
2) dyrektorowi szkoły przy zgłoszeniu ucznia do szkoły albo w toku nauki w szkole w terminie do dnia 30 kwietnia.[1]

Трэба памятаць пра колькасць дзяцей

***§ 5.** Oddziały (...) są organizowane, jeżeli na naukę języka mniejszości lub języka regionalnego zostanie zgłoszonych:*
1) w przedszkolu na poziomie danego oddziału — co najmniej 7 dzieci;
2) w szkole podstawowej i gimnazjum na poziomie danej klasy — co najmniej 7 uczniów;
3) w szkole ponadgimnazjalnej na poziomie danej klasy — co najmniej 14 uczniów.[2]

але

***§ 6.** W przypadku gdy liczba zgłoszonych uczniów jest mniejsza niż określona w § 5 pkt 2 i 3, nauczanie języka mniejszości lub języka regionalnego w szkołach organizuje się w grupach międzyoddziałowych lub międzyklasowych, z tym że:*
1) grupa międzyoddziałowa, utworzona z uczniów różnych oddziałów na poziomie danej klasy, nie może liczyć mniej niż 7 uczniów w szkole podstawowej i gimnazjum oraz 14 uczniów w szkole ponadgimnazjalnej;
2) grupa międzyklasowa, utworzona z uczniów różnych klas, w której nauczanie odbywa się według organizacji nauczania w klasach łączonych, nie może liczyć mniej niż 3 i więcej niż 14 uczniów.

***§ 7.** W uzasadnionych przypadkach, za zgodą organu prowadzącego przedszkole lub szkołę, liczba uczniów w oddziałach, grupach międzyoddziałowych lub międzyklasowych może być mniejsza niż określona w § 5 i 6.*[3]

Не забывайце пра колькасць вучняў.

***§ 8. 2.** Liczba uczniów w zespołach międzyprzedszkolnym lub międzyszkolnym nie może być mniejsza niż 3 i większa niż 20.*

Памятайце, што ўрокі беларускай мовы як мовы нацыянальнай меншасці лічацца абавязковымі для запісаных вучняў.

***3.** Wniosek, o którym mowa w ust. 1, dotyczy odpowiednio całego okresu, na który dziecko jest przyjmowane do przedszkola, oraz całego okresu nauki ucznia w szkole.*[4]
***4.** Złożenie wniosku (...), jest równoznaczne z:*
1) w przypadku nauki języka mniejszości

Аліна ВАЎРАНЮК

[1] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.
[2] як вышэй
[3] як вышэй
[4] як вышэй

lub języka regionalnego — zaliczeniem tych zajęć do obowiązkowych zajęć edukacyjnych ucznia;

2) w przypadku nauki własnej historii i kultury — zaliczeniem tych zajęć do dodatkowych zajęć edukacyjnych ucznia.[5]

Адзнака па беларускай мове мае ўплыў на прамоцыю вучня і заканчэнне школы, яна ўлічваецца да сярэдняй адзнак і яе трэба запісаць на грамаце (świadectwie) там, дзе і астатнія адзнакі па абавязковых прадметах.

Адзнака па „ўласнай гісторыі і культуры" ўлічваецца да сярэдняй адзнак і яе трэба запісаць на грамаце) там, дзе і астатнія адзнакі па дадатковых прадметах. Яна не ўплывае на прамоцыю вучня і заканчэнне школы.

Нельга забываць, колькі гадзін вызначана законамі на нашыя ўрокі.

***§ 8.3.** Nauczanie języka mniejszości lub języka regionalnego w zespole międzyprzedszkolnym lub międzyszkolnym prowadzi się w wymiarze 3 godzin tygodniowo.*

3. W szkołach lub oddziałach z dodatkową nauką języka mniejszości lub języka regionalnego prowadzoną w formie odrębnych zajęć:

***1)** w klasach I-III szkoły podstawowej (I etap edukacyjny — edukacja wczesnoszkolna):*

a) w trzyletnim okresie nauczania — minimalny wymiar godzin nauki języka mniejszości lub języka regionalnego wynosi 290 godzin,

b) tygodniowy wymiar godzin zajęć, o których mowa w lit.a, dla uczniów poszczególnych klas wynosi:

- klasa I — 3 godziny,
- klasa II — 3 godziny,
- klasa III — 3 godziny;

***2)** w klasach IV- VI szkoły podstawowej (II etap edukacyjny):*

a) w trzyletnim okresie nauczania:

- minimalny wymiar godzin nauki języka mniejszości lub języka regionalnego wynosi 290 godzin,

- minimalny wymiar godzin własnej historii i kultury wynosi 30 godzin,

b) tygodniowy wymiar godzin zajęć, o których mowa w lit.a, dla uczniów poszczególnych klas wynosi:

- klasa IV — 3 godziny,
- klasa V — 4 godziny,
- klasa VI — 3 godziny;

***3)** w gimnazjum (III etap edukacyjny):*

a) w trzyletnim okresie nauczania:

- minimalny wymiar godzin nauki języka mniejszości lub języka regionalnego wynosi 290 godzin,

- minimalny wymiar godzin własnej historii i kultury wynosi 30 godzin,

b) tygodniowy wymiar godzin zajęć, o których mowa w lit.a, dla uczniów poszczególnych klas wynosi:

- klasa I — 3 godziny,
- klasa II — 4 godziny,
- klasa III — 3 godziny;

***5)** w liceum ogólnokształcącym (IV etap edukacyjny):*

a) w trzyletnim okresie nauczania:

- minimalny wymiar godzin nauki języka mniejszości lub języka regionalnego w zakresie podstawowym wynosi 270 godzin,

- minimalny wymiar godzin własnej historii i kultury wynosi 30 godzin,

b) tygodniowy wymiar godzin zajęć, o których mowa w lit.a, dla uczniów poszczególnych klas wynosi:

- klasa I — 3 godziny,
- klasa II — 4 godziny,
- klasa III — 3 godziny.

***4.** Na naukę języka mniejszości lub języka regionalnego w zakresierozszerzonym należy przeznaczyć dodatkowo (...):*

***1)** w liceum ogólnokształcącym — co najmniej 180 godzin w trzyletnim okresie nauczania.*

[5] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 kwietnia 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

Можна таксама ўвесці навуку геаграфіі.

§ 8b. Szkoła może prowadzić naukę geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa, w wymiarze po 15 godzin na II, III i IV etapie edukacyjnym, w ramach godzin do dyspozycji dyrektora szkoły (...) lub godzin, które może przyznać, na wniosek dyrektora szkoły, organ prowadzący szkołę.

Вядома ўсе ўрокі адбываюцца на аснове дапушчаных у карыстанне праграмаў і падручнікаў.

Аліна ВАЎРАНЮК

ЗМЕНЫ Ў МАТУРАЛЬНЫМ ЭКЗАМЕНЕ З 2015 ГОДА

Адным з вынікаў рэформы адукацыйнай сістэмы напрыканцы мінулага стагоддзя былі змены ў экзамене на атэстат сталасці. Апрача формулы памянялі таксама яго назву на матуральны экзамен, які ўпершыню здавалі вучні звышгімназіяльных школ ў 2005 годзе. Паўсюдна прынялася назва «новая матура», хіба таксама таму, каб адрозніць яе ад старой матуры, якая яшчэ паралельна функцыянавала некалькі добрых гадоў.

Рэформы ў адукацыі адбываюцца пастаянна і наступіў час на мадыфікацыю матуральнага экзамену. Галоўная яе мэта заключаецца ў як найлепшай падрыхтоўцы моладзі да паступлення ў вышэйшыя навучальныя ўстановы. З днём 1 верасня 2014 г. (а частка законаў ужо з 01.09.2013) уступіла ў сілу распараджэнне міністра адукацыі, якое м.інш. уводзіць змены ў вышэйзгаданым экзамене. Такім чынам, пачынаючы з 2015 года, каб здаць матуру, трэба (як і дагэтуль) набраць мінімум 30 працэнтаў пунктаў па ўсіх абавязковых вусных і пісьмовых экзаменах (здаюць іх на падставовым узроўні) ды, што новае, прыступіць прынамсі да аднаго экзамену на пашыраным узроўні, без г.зв. „парога здавальнасці". Значыцца, вынік не ў кожным выпадку такі істотны, а самае галоўнае — прыступіць.

Найбольшыя змены ў спосабе здавання экзаменаў чакаюць матурыстаў на польскай мове ды мовах нацыянальных меншасцяў, значыцца — таксама беларускай. У вуснай частцы знікаюць г.зв. прэзентацыі, якія заключаліся ў выказванні вучня на раней выбраную і падрыхтаваную тэму. Неафіцыйна гаварылася пра масавы гандаль такімі працамі ў сеціве. Цяпер гэта будзе адбывалацца „з маршу" — матурыст (напоўнены ведамі і ўмеласцямі за час некалькігадовай вучобы) увойдзе ў экзаменацыйную залу, выбярэ (у выніку жараб'ёўкі) тэму выказвання разам з тэкстам па культуры, падрыхтуецца, а затым выкажацца перад камісіяй, якая потым правядзе з ім размову. У пісьмовай частцы экзамену будуць ацэньвацца ўмеласці вучня, а таксама ход яго разважанняў. Дазваляецца, больш чым раней, на ўласную, суб'ектыўную інтэрпрэтацыю літаратурных твораў, толькі трэба яе добра абгрунтаваць. Нагадаю, што дагэтуль была адпаведная мадэль адказаў, у якую трэба было «трапіць» вучню.

Побач з тымі трапнымі і патрэбнымі зменамі ёсць таксама такія, якія выкліка-

Ян КАРЧЭЎСКІ

юць пэўныя сумненні. Гэта м. інш. абавязковае прыступленне да аднаго экзамену на пашыраным узроўні. Менавіта — прысутнасць, а не вынік. Маўляў, прыйшоў, падпісаў спісак ды пайшоў. І якія тут выхаваўчыя мэты?

Асобы адказныя за нацмены як у Акруговай экзаменацыйнай камісіі ў Ломжы, так і ў Цэнтральнай экзаменацыйнай камісіі ў Варшаве ўжо пад канец 2012 года правялі чатыры семінары з удзелам настаўнікаў, экзаменатараў, аўтараў і рэцэнзентаў матуральных заданняў сярод беларускай, украінскай, літоўскай нацыянальных меншасцяў ды кашубскай этнічнай групы. У час сустрэч усе сабраныя знаёміліся з новымі законамі, дакументамі, выконвалі шматлікія практыкаванні, распрацоўвалі задачы ў новы інфарматар. Працавалі сумесна ды ў групах з паасобных нацыянальнасцяў. Усе заняткі прафесіянальна вялі прадстаўнікі вышэйзгаданых інстытуцыяў: Люцына Грабоўская — тадышні кіраўнік Матуральнай групы ЦЭК, Паўліна Аляхоўская — адказная за мовы нацыянальных меншасцяў у ЦЭК, Альжбета Калісцяк — каардынатар матуральнага экзамену з АЭК у Ломжы.

Дзякуючы гэтым курсам, настаўнікі-беларусісты ў ліцэях ў Гайнаўцы і Бельску-Падляшскім ведалі як працаваць ужо з першакласнікамі, каб як найлепш падрыхтаваць іх да новай матуры ў 2015 годзе.

Ян КАРЧЭЎСКІ

ЯК НАПІСАЦЬ МАТУРУ?

На матуральным пісьмовым экзамене па беларускай мове з 2015 года на падставовым узроўні ў вучняў паяўляцца да выбару два тыпы заданняў. Вырашэнне кожнага з іх патрабуе ўмеласці напісання аргументацыйнага тэксту — сачынення або інтэрпрэтацыі паэтычнага тэксту. Цяжка на сённяшні дзень знайсці гатовы рэцэпт на напісанне добрай працы. Вядома, што канчатковы поспех залежыць ад ведаў, умеласцяў, кемлівасці ды творчага падыходу самога матурыста. Тым не менш, ніжэйпададзеныя ўказанні могуць быць прыдатныя, галоўным чынам тым, якіх чакае экзамен на атэстат сталасці па беларускай мове.

1. Матуральнае сачыненне (rozprawka)

Сачыненне — гэта вуснае выказванне, у якім мы разглядаем нейкую важную праблему. Найчасцей стараемся штосьці даказаць, да нечага пераканаць, адказаць на пастаўленае пытанне, развеяць сумненне. Сачыненне вымагае ад аўтара, каб выявіў ён адназначна свой пункт погляду ў адносінах да тэмы. Сваю пазіцыю трэба добра абгрунтаваць, паслугоўваючыся лагічнымі аргументамі.

Пабудова сачынення

Уступ, які выпаўняе некалькі заданняў:
- уводзіць чытача ў праблематыку, якой будзе датычыць развіццё,
- заахвочвае чытача да прачытання цэлага сачынення,
- прадстаўляе погляд аўтара ў адносінах да праблемы, пададзенай у тэме.

Развіццё — гэта галоўная частка сачынення. Тут заключаецца галоўная частка разважанняў — аргументацыя, якая складаецца з паасобных аргументаў, г.зн. доказаў у абарону нашага пункту гледжання. Аргументы павінны пераконваць.

Заканчэнне, якое спраўна падсумоўвае прадстаўленыя ў сачыненні разважанні.

Прыклады слоў і словазлучэнняў, якімі карыстаемся ў сачыненні

Пачатак выказвання

— Звяртаючыся да тэмы ...
— Мой адказ на пытанне такі ...
— Я не сумняваюся, што ...
— Паводле мяне ...
— Я поўнасцю згодны з поглядам, што ...
— Па-мойму ...

Увядзенне аргументаў

— Па-першае ..., па-другое ..., па трэцяе ...
— Чарговай справай, якую я хачу кранунць ...
— Маім чарговым аргументам ёсць тое, што ...
— Трэба таксама памятаць аб ...
— Я хачу таксама звярнуць увагу на ...
— Трэба адзначыць, што ...

Заканчэнне

— Думаю, што ...
— Паводле мяне, ...
— Як вынікае з прыведзеных аргументаў, ...
— Падсумоўваючы, ...

2. Інтэрпрэтацыя паэтычнага тэксту

План, паводле якога можна зрабіць інтэрпрэтацыю паэтычнага твора

Хто гаворыць?
- Лірычны герой ці наратар. Кім ёсць лірычны герой?
- Акрэслі яго ўзрост, пол, адукацыю, вопыт, веды аб свеце, погляды.
- Якія ён мае погляды на рэчаіснасць і справы, якія кранае?

Да каго гаворыць?
- Да аднаго адрасата ці да групы?
- Да кагосьці, каму трэба штосьці прадставіць, чамусьці яго навучыць а можа пазнаёміць яго са сваімі меркаваннямі, пачуццямі?
- А можа патрабаваць ад яго нейкіх дзеянняў?

Аб чым гаворыць?
- Якая тэма выказвання?
- Сям'я, мары, палітычная сітуацыя, сяброўства, мастацтва, грамадская сітуацыя?
- А можа лірычны герой хоча сказаць нешта пра сябе?
- Аб якім свеце расказвае?
- Фантастычным, рэальным, казачным, гратэскавым?
- Кім ёсць героі яго выказвання і якія між імі суадносіны?
- У якім свеце яны жывуць?
- Як праходзяць здарэнні, у якіх яны ўдзельнічаюць?

У якой ён сітуацыі?
- Што схіляе лірычнага героя да выказвання?
- Настрой?
- Палітычная, грамадская сітуацыя, уласныя роздумы ці перажыванні?

Якой мовай гаворыць і якая форма яго выказвання?
- Мовай простай ці багатай на мастацкія сродкі?
- Ці ўжывае архаізмаў, неалагізмаў, дыялектаў, навуковых тэрмінаў?
- Калі так, то з якой мэтай?
- Якая кампазіцыя (звярні ўвагу на загаловак, рэфрэн, жанр)?
- Якім стылем і сінтаксісам карыстаецца лірычнае «я»?

Апрацаваў
Ян КАРЧЭЎСКІ

МАТУРАЛЬНАЕ САЧЫНЕННЕ (ROZPRAWKA)

Яўгенія ТАРАНТА

ТЭЗІС

1. Калі згаджаемся з пунктам погляду прадстаўленым у тэме працы:

— Я поўнасцю згаджаюся з тэзісам сфармуляваным (пастаўленым) у тэме...
— Я буду бараніць тэзіса, што...
— Я многа (шмат) разоў пераканаўся (пераканалася), што ... слушнае (сапраўднае, праўдзівае)

2. Калі не згаджаемся з поглядам прыведзеным у тэме працы:

— Агульнавядома, што ... аднак я не згаджаюся з гэтым поглядам (у мяне іншы погляд, меркаванне, думкі)
— Я не магу згадзіцца з думкай (поглядам), што...
— Я не магу згадзіцца з тэзісам, які знаходзіцца ў тэме...
— У мяне намер (я намерваюся) палемізаваць з тэзісам, які знаходзіцца ў тэме...
— Нельга згадзіцца з поглядам, што ...
— Нягледзячы на тое, што думаюць іншыя, я асуджаю такі пункт погляду (гледжання), таму што ...

3. Калі ставім уласны змадыфікаваны тэзіс:

— Мой тэзіс гучыць ...
— Я лічу, што ...
— Мой погляд такі, што ...

4. Калі тэма выступае ў форме пытання, можам напр.:

— Я адказваю сцвярджальна на пытанне пастаўленае (якое выступае) ў тэме.
— На пытанне, якое выступае (пастаўленае) ў тэме я вымушаны (вымушаная) адказаць адмоўна.

5. Калі апрача тэзіса ва ўступе памяшчаем агульныя разважанні на тэму звязаную з гэтым тэзісам, карыснымі будуць словазлучэнні:

— Мэтай маіх разважанняў ёсць ...
— Можа варта (трэба) спачатку задумацца над значэннем слова ...
— Я прапаную спачатку паразважаць, чым ёсць ...
— Я хачу засяродзіцца на ...
— Праблема, пра якую хачу пісаць ...

У час збірання аргументаў можам паслугоўвацца фармулёўкамі:

— Мне здаецца, што ..., У мяне няма сумненняў, што ...
— Я ўпэўнены (ўпэўненая), што ...
— Я перакананы (перакананая), што ...
— Нельга не згадзіцца, што ...
— Нельга забываць таксама, што ...
— Трэба прывесці яшчэ адзін аргумент ...
— Гэта чарговы аргумент ...
— Дадатковым (дабавачным) аргументам можа быць ...
— Як прыклад выкарыстаю ...

Увядзенне чарговых аргументаў:

— Па-першае ..., па-другое ..., па-трэцяе ...
— Я пачну свае разважанні ад наймацнейшага (найважнейшага) аргумента...
— Чарговым аргументам ёсць ...
— Нельга абмінуць яшчэ аднаго аргумента ...
— На пацвярджэнне гэтага тэзіса (каб пацвердзіць гэты тэзіс) я магу прывесці наступныя прыклады (доказы) ...
— Але гэта не ўсё. Ёсць яшчэ адзін доказ на гэта, што я маю рацыю ...
— Мае разважанні не былі б поўны-

мі, калі б я не прывёў (прывяла) яшчэ аднаго аргумента ...
- Я звярну ўвагу на яшчэ адзін вельмі істотны (важны) факт ...
- Я хацеў бы (хацела б) спачатку прадставіць ...
- Цяпер перайду (буду) ...

У заканчэнні працы патрэбнымі будуць фармулёўкі:

- На падставе прыведзеных аргументаў ...
- На падставе таго, што я напісаў (напісала) можна сцвердзіць, што ...
- Як вынікае з прыведзеных аргументаў ...
- Я думаю, што я даказаў (даказала), што ...
- Я думаю, што прыведзеныя прыклады пераконваюць, што маё сцвярджэнне (мой тэзіс) слушнае ...
- Хіба я пераканаў (пераканала), што ...
- Усе прыведзеныя мною аргументы пацвярджаюць ...
- Падсумоўваючы мае разважанні хачу сцвердзіць ...
- Думаю, што прыведзеныя аргументы дазволяць поўнасцю згадзіцца са сцвярджэннем памешчаным у тэме.
- На заканчэнне, вяртаючыся да пытання пастаўленага ў тэме, адназначна адказваю: „так".

Набор універсальных фармулёвак, якія можам выкарыстаць у кожнай працы гэтага віду:

- Я іншай думкі, чым мае сябры, таму што лічу, што ...
- Я, нягледзячы на ўсё, не падтрымоўваю паводзін гэтага чалавека (героя).
- Я згаджаюся з усеагульным перакананнем, што ...
- Я выкарыстаю прыклад, які добра адлюстроўвае мой погляд.
- Цяжка адназначна акрэсліць, чыя ў гэтай спрэчцы праўда, але я прыхільнік погляду ...
- Я дакажу гэты тэзіс у наступны спосаб ...

Важнай рэччу ёсць выкарыстанне трапных цытатаў. Можам іх увесці між іншым у наступны спосаб:

- Каб пацвердзіць гэты тэзіс я прывяду словы вядомага філосафа „..............."
- Мае думкі найлепш пацвердзяць словы „............"
- Я адклікнуся да слоў „.............."
- Пра гэта сведчаць словы „.............."
- Вось, што на гэту тэму гаворыць .... „..........................."
- Каб падтрымаць мае думкі, я прывяду словы: „.............................."
- Рацыю мае ...., гаворачы (выказваючы наступныя словы): „................"
- Найбольш адлюстроўваюць гэта словы: „..........................."

Яўгенія ТАРАНТА

СЦЭНАРЫІ ЎРОКАЎ

Анна КАЛІНОЎСКАЯ

Тэма: Я І МАЯ СЯМ'Я.

АПЕРАТЫЎНЫЯ МЭТЫ:

Вучань:
- — разумее гутарку настаўніка,
- — узбагачае свой слоўнікавы запас,
- — разумее прачытаны тэкст,
- — выкарыстоўвае вывучаныя словы ў простых сказах,
- — правільна падбірае словы,
- — разумее неабходнасць клапаціцца пра сяброўскія адносіны ў сям'і.

МЕТАДЫ ПРАЦЫ: размова, інтэрв'ю, практычная работа, мазгавы штурм.

ФОРМЫ ПРАЦЫ: індывідуальная, калектыўная.

НАВУЧАЛЬНЫЯ ДАПАМОЖНІКІ: тэкст аповеду пз. „Сям'я", карткі з загадкамі, Польска-беларускі слоўнік.

ХОД УРОКА:

1. Арганізацыйны момант.

2. Праверка хатняй працы. Вучань прыпамінае, што ведае на тэму прыметніка.

3. Уступная гутарка. Настаўніца: Сёння на ўроку будзем займацца вельмі важнай справай, якая займае асаблівае месца ў жыцці кожнага чалавека. А пра што я гавару, вы самі павінны дадумацца пасля выслухання кароценькага тэксту.

4. Настаўнік раздае вучням карткі з тэкстам без загалоўка, а пасля чытае яго ўголас. У нас вялікая і **дружная сям'я**. Найстарэйшы ў нашай сям'і — дзядуля Андрэй. Ён пенсіянер, а раней быў слесарам. Бабуля Мар'я маладзейшая за дзядулю на два гады. Яна ўсё жыццё працавала краўчыхай, а цяпер таксама на заслужаным адпачынку. Мой бацька наймаладзейшы з трох сыноў дзядулі і бабулі. Яго завуць Міхась. Ён інжынер, а мая мама Галіна — лекар. Мой старэйшы брат Сяргей — студэнт, я Саша, школьнік, а нашы наймяншыя, блізняты Надзя і Таня, — дашкольнікі. Сяргей — цудоўны спартсмен, **ён не толькі мой брат, але і найлепшы, найбліжэйшы сябар.**

Працуем і вучымся мы ў розныя змены і толькі вечарамі **збіраемся разам**. Пачынаецца **няспешная, сардэчная гутарка**, успаміны пра дзяцінства, аповеды пра нашых сваякоў.

Далей настаўнік паясняе незразумелыя словы.

5. Дайце загаловак да гэтага тэксту — напр. Сям'я

6. Сённяшняя тэма гучыць *Я і мая сям'я* — запісанне даты і тэмы на дошцы.

7. Вышукайце ў тэксце і падкрэсліце ўсе назвы членаў сям'і, а пасля запішам іх на дошцы. Вучань: Члены сям'і: дзядуля, бабуля, бацька, маці, брат, блізняты.

8. На вашу думку, каго тут не хапае? Каго яшчэ можам дапісаць? Вучань: Сястра, цётка, дзядзька, прадзед, прабабка, айчым, мачыха — дапісваем. Хто не ведае нейкага слова — правярае яго ў слоўніку.

9. Цяпер раскажыце пра сваю сям'ю.
- — Колькі чалавек налічвае твая сям'я?
- — Дзе вы жывяцё?
- — Ёсць у цябе брат ці сястра?
- — Як іх завуць?
- — Дзе жывуць твае бабулі і дзядулі? Адкуль яны?
- — Ты іх часта наведваеш?
- — Хто ў вашай сям'і найстарэйшы, а хто наймаладзейшы?

10. Цяпер гляньце на тэкст і прачытайце падкрэсленыя мною словы і словазлучэнні. Аб чым яны сведчаць? Якія адносіны павінны быць у сям'і?

11. Вучні цягнуць картачкі з загадкамі, чытаюць ўголас і адказваюць на пытанне.

Хто гэта?
Брат маёй мамы — дзядзька
Жонка майго бацькі — мама
Жонка майго дзеда — бабулька
Бацька майго бацькі — дзед
Ігд.

12. Хатняя праца: Намалюйце сваю сям'ю і навучыцеся расказваць пра яе.

Апрацавала
Анна КАЛІНОЎСКАЯ

КЛАС II ЛІЦЭЯ

Сцэнарыі ўрокаў

Тэма: ВЕРБНІЦА — ВЕРАВАННІ, АБРАДЫ, ЗВЫЧАІ.

МЭТЫ ЎРОКА

Вучань:
- ведае, адкуль бярэ сваю назву свята;
- ведае звычаі, абрады, старажытныя вераванні, звязаныя са святам;
- азнаёміцца з новай лексікай;
- разумее прачытаны тэкст;
- адказвае на пытанні да тэксту;
- знаходзіць у тлумачальным слоўніку паняцці па тэме.

МЕТАДЫ ПРАЦЫ Ў КЛАСЕ: праца з тэкстам, гутарка;

ФОРМЫ ПРАЦЫ: самастойная праца вучняў;

НАВУЧАЛЬНЫЯ ДАПАМОЖНІКІ: Тлумачальны слоўнік беларускай мовы, карткі з тэкстам.

ХОД УРОКА:

1. Уступная гутарка на тэму „Вербніцы" Сёння на ўроку пастараемся даведацца нешта пра свята, якое заканчвае Вялікі пост і папярэджвае Вялікдзень, а менавіта пра Вербніцу, яе вытокі і абрады. У старажытнасці „Вялікі дзень" быў сустрэчай Новага года па сонечным календары і святкаваўся ў дзень веснавога раўнадзенства. Але з пашырэннем хрысціянства прыстасаваны быў да Пасхі і стаў перасоўным святам.
Апошняя нядзеля перад Вялікаднем называецца Вербніцай або Пальмовай нядзеляю. У гэты дзень усходнія славяне, а ў тым ліку і беларусы, у царкве асвячалі галінкі вярбы.
Напэўна ведаеце, у гонар якога здарэння, хрысціяне асвячаюць пальмы ці галінкі вярбы. Хто ведае? (рабілі гэта ў памяць уезду Ісуса Хрыста ў Ерусалім)
А чаму менавіта галінкі вярбы і з якой мэтай іх выкарыстоўвалі на працягу года, даведаемся на сённяшнім уроку.

2. Запісанне тэмы на дошцы Вербніца — вераванні, абрады, звычаі.

3. Паясненне слоў - вучні шукаюць у тлумачальных слоўніках і голасна чытаюць.
Абрад — комплекс пэўных дзеянняў,

з дапамогай якіх магічным шляхам можна дабіцца жаданага выніку, у якіх адлюстроўваюцца бытавыя ці культавыя звычаі народа. Абрады звязаныя ў асноўным з гаспадарчым дабрабытам і асабістым лёсам чалавека; напр.: вясенні абрад, жніўны абрад, вясельныя абрады.
Звычай - агульнапрыняты, здаўна заведзены парадак у грамадскіх паводзінах; напр. старадаўні звычай.

Вераванне - перакананне ў тым, што нешта існуе сапраўды, тое, у што верыць чалавек.

4. Раздача картак з тэкстам і пытаннямі.

Вербніца
Вербніца — дзень, які хрысціянская царква ўшаноўвае вялікім святам, якое адзначаецца ў апошнюю перадвелікодную нядзелю.
Гістарычныя карані Вербніцы сягаюць у дахрысціянскія часы. Асноўным абрадам святочнага дня стала асвячэнне галінак вярбы, якім потым прыпісваліся шматлікія магічна-аздараўленчыя ўласцівасці. Такі звычай вядомы яшчэ са старажытных часоў у многіх народаў. Асноўны яго сэнс — дрэва, якое раней за іншыя адгукваецца на прабуджэнне зямлі, павінна перадаць сваю моц, здароўе, прыгажосць чалавеку і жывёлам. Таму асвечанымі ў царкве галінкамі вярбы сцябалі ўсіх дамашнікаў, а перш за ўсё дзетак, і прыгаворвалі:

„Вярба б’е, не я б’ю,
за тыдзень Вялікдзень,
будзь здароў, не ўмірай,
Вялікадня дачакай,
Ужо недалечка чырвона яечка.
Будзь здаровы, як вада!
Вудзь багаты, як зямля!”
Або:
„Не я б’ю, вярба б’е,
За тыдзень — Вялікдзень
Хвароба ў лес на верас,
А здароўе ў косці!
Не я б’ю, вярба б’е,
За тыдзень — Вялікдзкень,
Будзь здароў, як вада,
А расці, як вярба!
Будзь здароў на ўвесь год!”

Асвечаным галінкам вярбы ўвесь год надавалася магічнае значэнне, таму адну частку асвячоных галінак клалі за ікону, утыкалі ў сцены, а з другой праводзілі цэлы шэраг ахоўна-магічных дзеянняў. Напрыклад, каб абараніцца ад маланкі, усе члены сям’і з’ядалі па аднаму пухірку асвечанай вярбы.
Нашы продкі верылі, што асвячоная вярба дапамагала засцерагчы жывёлу ад ведзьмаў, ад благога вока суседзяў, ці іншых аднавяскоўцаў, спрыяла добрай малочнасці. У сувязі з гэтым гаспадар абыходзіў з галінкамі вярбы ўсе будынкі, дзе стаяла розная жывёла, і тройчы сцябаў імі кожную жывёліну, а затым утыкаў іх у шчыліны сцяны. Потым гаспадар ішоў у сад і таксама тройчы сцябаў там кожнае пладаноснае дрэва, тое ж самае адбывалася ў агародзе і на ніве. Напрыканцы рытуальнага абыходу гаспадар кіраваўся на могілкі і трохразовым лёгкім хвастаннем вітаў магілы сваіх суродзічаў. Галінкі вярбы, што браліся на ніву і на могілкі, не несліся дадому, а ўтыкаліся ў зямлю на месцы правядзення рытуалу.
Пазней, на працягу ўсяго года, асвячоныя галінкі вярбы неаднаразова ўжываліся ў паўсядзённым сялянскім жыцці ў якасці ахоўнага амулета. У дзень святога Юр’я свянцоная вярба служыць пры выгане жывёлы першы раз на пашу, што павінна захоўваць яе ад ваўкоў і хваробаў, а ў Святаянскую ноч вярбу памяшчаюць над дзвярыма хлява, каб бараніла кароў ад чараўніц.
Вярбы ніколі не выкідвалі, а захоўвалі да наступнай Вербніцы. І толькі пасля таго, як будуць асвечаныя новыя галінкі, старыя спальваліся ў печы.

5. Настаўніца чытае тэкст.

6. Вучні адказваюць на пытанні.

Пыт. І. Ад чаго паходзіць назва веснавога свята — Вербніца? У некалькіх сказах запішы адказ.

Пыт. II. Чаму асвячалі галінкі менавіта вярбы?
Пыт. III. Якія язычніцкія і хрысціянскія элементы выступаюць у абрадах, звязаных са святам Вербніцы?

7. Хатняя праца. Настаўніца паясняе.
Яшчэ ў старажытнасці людзі хацелі паўплываць на прыродныя сілы, на свой лёс, таму выконваючы шматлікія абрады мелі на ўвазе тры галоўныя мэты:

А. Запэўніць здароўе і сілу сям'і, а што за гэтым ідзе, паўплываць на працяг роду.
Б. Запэўніць добры, багаты плён, здароўе жывёлы.
В. Ушанаваць памяць продкаў.

Вышукайце ў тэксце пацвярджэнне гэтых слоў і запішыце.

8. Падсумаванне — гутарка на тэму — што запамяталі з урока ?

Апрацавала
Анна КАЛІНОЎСКАЯ

КЛАС II ЛІЦЭЯ

Сцэнарыі ўрокаў

Тэма: ПРЫРОДА, АБРАДЫ, ЗВЫЧАІ Ў ПАЭМЕ ЯКУБА КОЛАСА „НОВАЯ ЗЯМЛЯ".

МЭТЫ ЎРОКА:

Вучань патрапіць:
— знайсці патрэбны фрагмент тэкста,
— адказаць на пытанні да тэкста,
— вылічыць звычаі і абрады, апісаныя ва ўрыўках паэмы,
— прыкмеціць, якую функцыю маюць апісанні прыроды,
— карыстацца тлумачальным слоўнікам.

ФОРМЫ ПРАЦЫ: праца ў групах / парах

МЕТАДЫ ПРАЦЫ: праца з мастацкім тэкстам, з тлумачальнымі слоўнікамі,

НАВУЧАЛЬНЫЯ ДАПАМОЖНІКІ: карты з пытаннямі для кожнай групы, карты працы для кожнага вучня з усімі пытаннямі, тлумачальны слоўнік беларускай мовы

ЛІТАРАТУРА: „Новая Зямля" Якуба Коласа

ХОД УРОКА:

1. Арганізацыйны момант — прысутнасць, раздача кніжак і слоўнікаў.

2. Уступная гутарка:
— прыгаданне тэмы апошняга ўрока; На апошнім уроку мы займаліся тэмай абраднасці звязанай з Вербніцай.
— уводзіны ў сённяшнюю тэму -

Знаходзімся ў перыядзе Велікоднага тыдня і адначасова знаходзімся на этапе пазнавання беларускай эпапеі — „Новай зямлі". „Новая зямля" з'яўляецца энцыклапедыяй сялянскага жыцця канца XIX стагоддзя. Там шырока і падрабязна апісаныя будні і святы сям'і лесніка Міхала. Адтуль можам шмат даведацца пра звычаі і абрады звязаныя з Вялікаднем, Калядамі, сенакосамі, жнівом ігд. Даволі важнае месца ў паэме адыгрываюць таксама апісанні прыроды. Менаваіта таму, на аснове гэтай паэмы сёння разгледзім звычаі

і абрады, якія датычацца Вялікадня. **Мэта сённяшняга ўрока**, гэта знаёмства са спосабам прадстаўення прыроды, звычаяў і абрадаў у „Новай зямлі" на аснове раздзела пз. „Вялікдзень".

3. Запісанне тэмы на дошцы і ў сшытках.

Прырода, абрады, звычаі ў паэме Якуба Коласа „Новая зямля".

4. Падзяліцеся на групы па 2-3 асобы. Кожная група мае асобнае заданне. На картачках маеце запісаныя пытанні, на якія знойдзеце адказы ў тэксце. Тлумачальныя слоўнікі выкарыстайце дзеля паяснення невядомых слоў.
Выбярыце сабе картачкі з пытаннямі. Кожнае пытанне мае нумар. Паводле нумараў будзеце выступаць і ў такі спосаб складзем нататку.
Прачытайце пытанні, ці разумееце іх? (паясненне). Маеце 4 хвіліны на тое, каб падрыхтавацца і пасля кожная група мае 2 хвіліны на тое, каб прадставіць тое, што падрыхтавалі і запісанне гэтага на дошцы або падыктаванне іншым вучням.

Пытанні:

1. Як у хаце лясніка Міхала да свята рыхтаваліся дзеці? (Яны добраахвотна раніцай падмялі панадворак, панасыпалі пясочку на сцежкі, каб каля хаты было прыгажэй).
2. Як у доме Міхала да свята рыхтаваліся мужчыны? (Міхал і Антось пабрыліся і памыліся цёплаю вадою і сабіраліся ў царкву спавядацца. Антось памазаў дзёгцем каламажку, каб не скрыпела, выпрабаваў яе. Міхал выязджаючы з хаты пакланіўся ўсім дамашнім і папрасіў у іх прабачэння за грахі).
3. Як у гэтым раздзеле апісваецца прырода вечарам? Якімі рысамі яна надзелена? (Выступае персаніфікацыя прыроды, яна спакойная, лагодная, быццам нешта разважае, усё маўчыць, жыве згодна з людзьмі, быццам адчувае паважнасць свята, чакае Вялікадня і цешыцца на свята).
4. Як святочны час дзейнічае на злых людзей, а таксама на звяроў? (Звяры і птушкі чуюць Вялікдзень, а дрэнныя людзі падабрэлі і адзін аднаго не пасмее пакрыўдзіць, бо ўсе адчуваюць пашану да свята).
5. Якога старога звычаю прытрымліваліся сталыя мужчыны? (Сталыя мужчыны ў хаце адпраўлялі свае літаніі — спявалі пра пакуты Езуса, — седзячы згодна і спявалі набожныя песні з кантычкі, былі клопаты з трапленнем у тон і з-за таго выводзіліся невялікія спрэчкі).
6. Да каго заехалі Антось з Міхалам перад набажэнствам? Як святкаваў Карусь Дзівак? (Антось з Міхалам заехалі да швагра, які ў кажусе ляжаў на печы і курыў люльку, з усімі жартаваў і спрачаўся з жонкай Магдай).
7. Што адбывалася ў царкве? (У царкве было поўна народу, пасярод стаяла плашчаніца прыбраная зялёнымі ёлкамі, да яе падыходзілі жанчыны і дзеўкі ў чырвоных або белых хустках і білі паклоны, направа стаялі мужчыны, Чыліноў Алесь чытаў „святыя дзеянні", званы абвяшчалі „Хрыстос Васкрос"; пад канец усе ставілі свае „велікодныя дары" на цвінтары і поп іх свяціў.
8. Да чаго параўноўвае аўтар маляшчыся народ? (Аўтар параўноўвае народ да вады:
   „Народ калышацца, хвалюе,
   Бы ў цёмным віры вада тая,
   І ўсё плыве, ўсё прыбывае...";
   і да нівы:
   „Народ увесь, бы ў полі ніва
   Буйнымі гнецца каласамі,
   Скланіўся ціха галавамі."
9. Што адбывалася пасля набажэнства? (Людзі забіралі кошыкі з „свянцоным", віншавалі другіх са святам, і спяшаліся дамоў, каб наесціся пасля посту)
10. Як выглядала прырода святочнай раніцай? (Прырода быццам таксама святкавала, усё выглядала прыгожа, святочна, ад усходу сонца чырванеюць курганы і падаюць праменні на

ўзгоркі, хмаркі быццам у каштоўных тканінах — шаўках, аксамітах, то плывуць, то спыняюцца і шчасліва ўсміхаюцца, прырода вітала свята; гэта апісанне ўсходу сонца ў „святы вялікаднік").

11. Як святкавалі ў доме Міхала? (Дзеці вітаюць Міхала і Антося, якія прыйшоўшы ў хату з усімі вітаюцца, цалуюцца і ўсіх віншуюць, пасля памыліся і садзяцца за стол, каб разгаўляцца, усе ветліва адносяцца да другіх, снеданне пачынаюць спяваннем набожнай песні , пасля маці прыносіць з каморы бутэльку гарэлкі і пачынаюць снеданне,
„Са смакам елі і багата
- На тое ж даў бог людзям свята.".
12. Якія словы-пажаданні гаворыць гаспадар падымаючы першы тост? (Гаспадар жадае:
„Дай, божа за год дачакаць
Здаровым, вясёлым, жывым
І новы вялікдзень таксама спаткаць
У добрым здаровейку ўсім,
Каб гора і смутку не зналі.")
13. Як выглядаў святочны стол, што падрыхтавала гаспадыня? (Стол быў накрыты белым абрусам, на стале ляжалі розныя прысмакі — шынка, як кадушка, кілбасы, як падковы, „між сцёган, сала і грудзінак красуе ўсмажаны падсвінак...", апрача таго муштарда і хрэн, пірагі і бабкі).
14. Раздача кожнаму вучню картак з пытаннямі кожнай групы.
15. Групы прадстаўляюць падрыхтаваныя адказы на дошцы або вусна і ўсе запісваюць іх у сшыткі.
16. Паясненне хатняй работы — вучні маюць гэтае пытанне на раздадзеных раней картках.

Хатняя работа.

Як думаеце, чаму ў „Новай зямлі" тэма прыроды спалучаецца з тэмай абраднасці? Адкажыце ў 2-5 сказах.(бо была яе неад'емнай часткай, прырода спадарожнічала чалавеку і быццам бы адчувала яго настрой, пачуцці)

Апрацавала
Анна КАЛІНОЎСКАЯ

КЛАС І ЛІЦЭЯ **Сцэнарыі ўрокаў**

Тэма: ЗАНЯТКІ І ВЕРАВАННІ ЎСХОДНІХ СЛАВЯН ДА ПРЫНЯЦЦЯ ХРЫСЦІЯНСТВА.

МЭТЫ ЎРОКА:

Вучань патрапіць:
— пералічыць заняткі і вераванні ўсходніх славян, апісаных у тэксце;
— апісаць асаблівасці вонкавага выгляду старажытных беларусаў;
— растлумачыць значэнне слоў — бондарства, ганчарства, ткацтва, кушнерства, кавальства;
— пералічыць імёны язычніцкіх багоў;
— адказаць на пытанні да тэкста;
— карыстацца тлумачальным слоўнікам.

ФОРМЫ ПРАЦЫ: праца ў групах;

МЕТАДЫ ПРАЦЫ: праца з тэкстам — выбар інфармацыі;

НАВУЧАЛЬНЫЯ ДАПАМОЖНІКІ: Падручнік да І класа ліцэя „Родная літаратура" аўтарства Вольгі Сянкевіч, старонка 127; Тлумачальны слоўнік беларускай мовы.

ХОД УРОКА

1. **Арганізацыйны момант** — прывітанне, прысутнасць.

2. **Уступная гутарка:** — прыгаданне тэмы апошняга ўрока, *На апошнім уроку мы чыталі народнае паданне, з якога вы даведаліся пра некаторыя звычаі звязаныя з язычніцкім святам — Купаллем*. — уводзіны ў сённяшнюю тэму. *Мэта сённяшняга ўрока* — гэта пазнанне заняткаў і вераванняў усходніх славян да прыняцця хрысціянства.

3. **Запісанне даты і тэмы на дошцы і ў сшытках.** *Заняткі і вераванні ўсходніх славян да прыняцця хрысціянства.*

4. **Падзел вучняў на 7 групаў і раздача картак з пытаннямі, на якія адказы трэба будзе знайсці ў тэксце.** Кожнае пытанне мае нумар. Паводле нумараў лідары групаў будуць выступаць з адказамі.

5. **Прачытайце пытанні, ці разумееце іх?** *(паясненне).*

6. **Пытанні:**

6.1 Апішы знешні выгляд продкаў беларусаў. (Народ моцны, рослы, са светла-русымі валасамі і сіня-шэрымі вачамі, адзенне белага колеру, льняныя, тканыя кашулі)

6.2 Чым займаліся ўсходнія славяне ў старадаўнія часы? (Займаліся земляробствам, рыбалоўствам, пчалярствам, разводзілі хатнюю жывёлу, палявалі на дзікіх звяроў)

6.3 Якімі рамёствамі займаліся ўсходнія славяне?
(Бондарства, ганчарства, ткацтва, кушнерства, кавальства)

6.4 Карыстаючыся тлумачальным слоўнікам коратка паясні паняцці „бондарства", „ганчарства",
(бондарства — выраблянне бочак, дзежак;
ганчарства — выраблянне з гліны посуду і іншых рэчаў)

6.5 Выпішыце назвы святаў, якія адпраўляліся ў гонар бога сонца.
У якія поры года іх святкавалі і чаму менавіта тады?
(зімою, канец снежня — Каляды — ад гэтага часу сонца падымалася вышэй, мацней грэла;
вясною — Вялікдзень — сонца перамагала зіму, дзень рабіўся большы за ноч; летам — Купалле — у гонар летняга бога сонца)

6.6 Назаві імёны паганскіх багоў, аб якіх успамінаецца ў тэксце, каротенька іх апішы.
(Ярыла — бог сонца і ўрадлівасці, што ўяўляўся маладым малайцом на белым кані і ў белай вопратцы;
Пярун — бог грому і маланкі;
Род — галоўны бог неба;
Лясун — бог леса, блытаў сцежкі, палохаў людзей;
Вадзянік — бог вады;
Дамавік — сцярог хату.)

6.7 Як славяне адносіліся да памерлых продкаў. Назаві святы ў іх гонар. (Памерлых продкаў шанавалі, як і багоў, кланяліся ім, у іх памяць ладзілі святы — Радаўніца, Дзяды.)

7. **Настаўніца чытае голасна тэкст, а ўсе вучні назіраюць за тэкстам і паясняюць няясныя словы.** *(Заняткі і вераванні ўсходніх славян да прыняцця хрысціянства).*

8. **Падрыхтоўка адказаў на пытанні.**

9. **Групы прадстаўляюць падрыхтаваныя адказы на дошцы або вусна і ўсе запісваюць іх у сшыткі.**

10. Падсумаванне ў форме пытанняў скіраваных да ўсіх вучняў — што запамяталі з урока?

Пытанні — зрабіць ксеракс і разрэзаць.

1. Апішы знешні выгляд продкаў беларусаў.
2. Чым займаліся ўсходнія славяне ў старадаўнія часы?
3. Якімі рамёствамі займаліся ўсходнія славяне?
4. Карыстаючыся тлумачальным слоўнікам коратка паясні паняцці „бондарства”,„ганчарства”.
5. Выпішыце назвы святаў, якія адпраўляліся ў гонар бога сонца. У якія поры года іх святкавалі і чаму менавіта тады?
6. Назаві імёны паганскіх багоў, аб якіх успамінаецца ў тэксце, кароценька іх апішы.
7. Як славяне адносіліся да памерлых продкаў. Назаві святы ў іх гонар.

апрацавала
Анна КАЛІНОЎСКАЯ

ЛІЦЭЙ — І КЛАС

Сцэнарыі ўрокаў

Тэма: I СПРАЖЭННЕ ДЗЕЯСЛОВАЎ. / I KONIUGACJA CZASOWNIKÓW.

МЭТЫ ЎРОКА

Пасля заканчэння ўрока вучань павінен:
- ведаць, што гэта дзеяслоў, на якія пытанні адказвае,
- даць прыклады дзеясловаў І спражэння, знайсці іх у тэксце;
- разумець прынцыпы спражэння дзеясловаў І спражэння;
- правільна спрагаць дзеясловы;

ФОРМЫ ПРАЦЫ: праца ў групах

МЕТАДЫ ПРАЦЫ: Пошук, практычныя заняткі,

ДАПАМОЖНІКІ: каляровыя картачкі з пытаннямі для кожнай групы; напр. белыя карткі з усімі пытаннямі для папаўнення для кожнага вучня.

ХОД УРОКА:

1. **Арганізацыйны момант.**
2. **Уводзіны ў тэму:** Змяненне дзеясловаў па асобах і ліках у цяперашнім (будучым простым) часе абвеснага ладу называецца спражэннем (koniugacją). У залежнасці ад канчаткаў формаў цяперашняга часу ў беларускай мове ўсе дзеясловы падзяляюцца на два спражэнні: першае, другое, і некалькі дзеясловаў, якія залічаюцца да рознаспрагальных.
3. **Пытанне да вучняў:** навошта мы павінны ведаць, як правільна спрагаць дзеясловы? Дзе мы гэтыя веды выкарыстаем? Сёння на ўроку распрацуем першае спражэнне.
4. **Запісанне тэмы на дошцы.** І спражэнне дзеясловаў.
5. **Падзел вучняў на 6 групаў, раздача каляровых картак з заданнямі для кожнай групы і белых картак для папаўнення для кожнага вучня.**

I ГРУПА

На аснове пададзеных канчаткаў праспрагайце дзеясловы ў цяперашнім часе: *чытаць, пісаць, везці, браць* і падкрэсліце канчаткі.

Адзіночны лік
1-я -у/-ю
2-ты -еш/-эш/-аш
3-ён, яна, яно -е/-э/-а

Множны лік
1-мы -ём/-ем/-ом/-ам
2-вы -еце/-яце/-аце
3-яны -уць/-юць

	чытаць	*пісаць*	*везці*	*браць*
Адзін. лік				
1-я				....
2-ты				....
3-ён, яна, яно				....
Мн. лік				
1-мы				....
2-вы				....
3-яны				....

II ГРУПА

Да I спражэння адносяцца аднаскладовыя дзеясловы, якія ў інфінітыве заканчаныя на - іць , напр.: *біць, віць, ліць, мыць, выць, шыць*.

Праспрагайце дзеясловы *шыць, мыць* у цяперашнім часе на аснове пададзеных канчаткаў.

Адзіночны лік
1-я -у/-ю
2-ты -еш/-эш/-аш
3-ён, яна, яно -е/-э/-а

Множны лік
1-мы -ём/-ем/-ом/-ам
2-вы -еце/-яце/-аце
3-яны -уць/-юць

На аснове спражэння дзеяслова *піць* паспрагайце дзеяслоў *біць*.

1. я *п'ю*		1. мы *п'ём*	....
2. ты *п'еш*		2. вы *п'яце*	....
3. ён, яна, яно *п'е*		3. яны *п'юць*	....

III ГРУПА

Секчы, пячы, стрыгчы, берагчы, сыпаць, магчы, вязаць — гэта дзеясловы I спражэння. Выкарыстоўваючы пададзеныя канчаткі ўтварыце формы 1 і 2 асобы адзіночнага ліку і звярніце ўвагу на чаргаванне падкрэсленых зычных.

	секчы	*пячы*	*стрыгчы*	*сыпаць*	*вязаць*
1. я -у/-ю					....
2. ты -еш/ -эш/ -аш					....

На аснове прыкладаў выпішыце, якія літары чаргуюцца ....
....

IV ГРУПА

Да І спражэння залічаем і зваротныя дзеясловы, такія як напр.: *мыцца, грэцца, спяшацца, спыняцца*.

Праспрагайце іх на аснове пададзеных канчаткаў. Памятайце аб правапісе часціцы -цца, -ся.

Адзіночны лік
1-я -у/-ю
2-ты -еш/-эш/-аш
3-ён, яна, яно -е/-э/-а

Множны лік
1-мы -ём/-ем/-ом/-ам
2-вы -еце/-яце/-аце
3-яны -уць/-юць

	мыцца	*грэцца*	*спяшацца*	*спыняцца*
Адзін. лік				
1-я				....
2-ты				....
3-ён, яна, яно				....
Мн. лік				
1-мы				....
2-вы				....
3-яны				....

V ГРУПА

Праспрагай дзеясловы ў будучым простым часе. Выкарыстай дадзеныя канчаткі.

Адзіночны лік
1-я -у/-ю
2-ты -еш/-эш/-аш
3-ён, яна, яно -е/-э/-а

Множны лік
1-мы -ём/-ем/-ом/-ам
2-вы -еце/-яце/-аце
3-яны -уць/-юць

	напісаць	*будаваць*	*сказаць*
Адзін. лік			
1-я			....
2-ты			....
3-ён, яна, яно			....
Мн. лік			
1-мы			....
2-вы			....
3-яны			....

VI ГРУПА

Замяніце дзеясловы будучага простага часу — *напісаць, збудаваць, сказаць* на будучы складаны (зменнае быць + інфінітыў). Пасля замены праспрагайце іх.,

Адзін. Лік

1 я				....
2 ты				....
3 ён, яна, яно				....

Мн. Лік

1 мы				....
2 вы				....
3 яны				....

6. **Падрыхтоўка групаў.**

7. **Выступленні вучняў** — прадстаўнікоў паасобных групаў і прэзентацыя падрыхтаванага матэрыялу на дошцы; адначасова іншыя вучні дапаўняюць задачы на сваіх картах працы.

8. **Падсумаванне ўрока, ацэнка вучняў.**

9. **Заданне і паясненне хатняй працы.**

Хатняе заданне.

У хаце закончыць задачы паасобных групаў і дапоўніць сказы дзеясловамі, што ў дужках у правільнай форме. Памятайце аб правапісе апострафа (‘) і мяккага знака (ь).

1. Ад перапалоху ў грудзях моцна (біць) .... сэрца.
2. Ах, як хочацца піць! Пайду (папіць) .... вадзіцы з калодзежа.
3. Дождж ідзе і не перастае, за акном (ліць) .... як з вядра.

Апрацавала
Анна КАЛІНОЎСКАЯ

БЯГУЧЫЯ СПРАВЫ

Прадметны Конкурс

Кураторыя асветы ў Беластоку 24 сакавіка падвяла вынікі прадметных конкурсаў для вучняў пачатковых школ Падляшскага ваяводства. У гэтым навучальным годзе да конкурсу беларускай мовы прыступіла 114 вучняў. Нагадайма яго мэты, вызначаныя кураторыяй:

- ***a)*** *rozwijanie zainteresowań uczniów i motywowanie szkół do podejmowania różnorodnych działań w zakresie pracy z uczniem zdolnym,*
- ***b)*** *pobudzanie do twórczego myślenia oraz rozwijanie umiejętności stosowania zdobytej wiedzy w praktycznym działaniu,*
- ***c)*** *pogłębianie wiedzy i umiejętności z zakresu wybranego przedmiotu,*
- ***d)*** *promowanie pracy szkół i nauczycieli,*
- ***e)*** *wdrażanie uczniów do samokształcenia i przygotowanie ich do nauki w szkołach wyższego stopnia,*
- ***f)*** *promowanie uczniów szczególnie uzdolnionych.*

Кураторыя вызначае, якія веды і ўменні неабходныя вучням на кожным этапе конкурсу і рыхтуе адпаведныя для гэтага тэсты. Іх аўтара назначае кураторыя. Настаўнікі яго не ведаюць ні перад, ні пасля конкурсу. Сёлета усё было як заўсёды, апрача аднаго новага пункту:

15. *Podlaski Kurator Oświaty zastrzega sobie prawo do ustalenia innego progu procentowego kwalifikującego do stopnia rejonowego, wojewódzkiego oraz uzyskania tytułu laureata w przypadku, jeżeli zastosowany zestaw konkursowy będzie miał:*

a. *niską rozwiązywalność na stopniu*

— szkolnym (kryterium uzyskania 90% punktów spełniło w całym województwie mniej niż 5% liczby wszystkich uczestników stopnia szkolnego tego konkursu) — obniżenie progu kwalifikacyjnego następuje przed ogłoszeniem listy uczniów zakwalifikowanych do stopnia rejonowego,

— rejonowym lub wojewódzkim (kryterium uzyskania 80% punktów spełniło mniej niż30% liczby wszystkich uczestników danego stopnia tego konkursu) — obniżenie progu kwalifikacyjnego następuje przed ogłoszeniem odpowiednio listy uczniów zakwalifikowanych do stopnia wojewódzkiego lub listy laureatów,

b. *wysoką rozwiązywalność na stopniu*

— szkolnym (kryterium uzyskania 90% punktów spełniło w całym województwie więcej niż 10% liczby wszystkich uczestników stopnia szkolnego tego konkursu) — podwyższenie progu kwalifikacyjnego następuje przed ogłoszeniem listy uczniów zakwalifikowanych do stopnia rejonowego,

— rejonowym lub wojewódzkim (kryterium uzyskania 80% punktów spełniło więcej niż 40% liczby wszystkich uczestników danego stopnia tego konkursu) — podwyższenie progu kwalifikacyjnego następuje przed ogłoszeniem odpowiednio listy uczniów zakwalifikowanych do stopnia wojewódzkiego lub listy laureatów.

Гэты пункт дазволіў куратары падрыхтаваць настаўнікам і вучням, якія вывучаюць беларускую мову непрыемны сюрпрыз. Дарэчы, не першы раз. Пакуль пра гэты год, нагадайма, што адбылося ў навучальных гадах 2012/2013 і 2013/2014. Раённы этап конкурсу беларускай мовы вучні пачатковых школ пісалі ў пачатку студзеня, адразу пасля святочнага перапынку, перад праваслаўнымі Калядамі, калі некаторыя школы нават не працавалі. Аб'яднанне АБ-БА ў мінулым навучальным годзе звярнула на гэта ўвагу куратару. Пра, далікатна кажучы, незручную дату мы інфармавалі таксама прадстаўнікоў Міністэрства нацы-

янальнай адукацыі ды Міністэрства адміністрацыі і лічбавізацыі. Куратар тэрміну конкурсу не памяняў, але напісаў, што куратория на этапе планавання памятала пра шматкультурнасць і шматканфесійнасць нашага ваяводства. Тым не менш, у лісце з 17 кастрычніка 2013 г. куратар піша, што немагчыма памяняць ужо тэрмін конкурсу, бо *„Zmiany mogą skutkować niedotarciem na konkursy uczniów, którzy nie będą już śledzić tej sprawy"*. Дзіўна, бо у рэгуляміне конкурсу маем запіс, што за *„powiadomienie uczniów o miejscu i dokładnym terminie przeprowadzenia konkursu z danego przedmiotu na każdym stopniu, zgodnie z informacją zamieszczoną na stronie internetowej Kuratorium Oświaty w Białymstoku"* адказны дырэктар школы, а не самі вучні. Ведаем, што раней здараліся змены тэрмінаў правядзення конкурсаў. Да гонару куратара трэба сказаць, што ў гэтым навучальным годзе ўлічыў наш пастулат і тэрмін памяняў.

Сёлета праз школьны ўзровень прайшлі і трапілі на раённы этап 44 вучні. Трэба ім было там справіцца з тэстам, за які маглі атрымаць максімум 81 бал. Каб дастацца да ваяводскага (фінальнага) этапу, хапіла 64 балы (80 %). На самую вялікую колькасць балаў (75) тэст напісала двое вучняў з Пачатковай школы № 3 у Гайнаўцы, 74 балы — дзве вучаніцы, 73 — дзве вучаніцы, 72 — адна вучаніца, 71 — чатыры вучаніцы, 70 — трое вучняў, 69 — тры вучаніцы, 68 — двое вучняў, 67 — адна вучаніца, 66 — дзве вучаніцы, 65 — пяць вучаніцаў, 64 — чатыры вучаніцы. Як відаць, 32 асобы былі настолькі добра падрыхтаваныя, што атрымалі права змагацца за званне лаўрэата на найвышэйшым узроўні конкурсу. Яго арганізатары, аднак, вырашылі, што гэта надта многа і з дня на дзень паднялі планку патрабаванняў да 66-і балаў. З-за гэтага дзевяць дзяцей (усе з шостага класа) былі адсеяныя і не змаглі прымаць удзел у фінале.

Гэта **адзіны** конкурс для пачаткоых школ, у якім куратория вырашыла пакарыстацца новымі правіламі. Аб'яднанне АБ-БА зноў вырашыла змагацца за вучняў і напісала ліст куратару. Адказ на яго прыйшоў хутка: *„Porównywanie danych statystycznych dotyczących języka białoruskiego oraz języka angielskiego jest nieuprawnione z powodu znacząco różnej trudności testów już na stopniu szkolnym (w przypadku języka angielskiego do stopnia rejonowego zakwalifikowało się najmniej uczniów — zaledwie ok. 6% uczestników, a z języka białoruskiego najwięcej — ponad 38% startujących, próg nie został zmieniony)"*. Чаму нельга параўноўваць? Чаму гэта сведчыць пра складанасць тэсту? Чаму, калі гэты тэст быў такі „лёгкі", куратория не памяняла яго раней? Яны ж яго зацвердзілі! Ці нехта стандарызуе заказаныя на конкурс тэсты? Памяняць можна было іх перад тым, пакуль вучні іх напісалі. Нельга крыўдзіць тых, дзеля якіх праводзіцца гэты конкурс. Вучні атрымалі свае 80 %. Можна падумаць пра гэтыя вынікі інакш, мо яны сведчаць, што вучні былі добра падрыхтаваныя да конкурсу. Справіліся як трэба і вучні, і настаўнікі. Ведалі, што трэба вывучыць, што трэба ведаць і ўмець. І няма нашай віны ў тым, што *„Zdecydowanie inna jest także populacja w przypadku każdego z tych dwóch konkursów (z języka angielskiego startowało 3235 osób, a z języka białoruskiego — zaledwie 114 osób). Bardziej uzasadnione jest, zatem, porównywanie danych statystycznych z takimi przedmiotami jak język rosyjski lub język niemiecki"*. У навучальным годзе 2012/2013 у пачатковых школах нашага ваяводства беларускую мову вывучала ўсяго 1528 дзяцей. Такая наша „папуляцыя". Колькі дзяцей вывучае ў гэтым годзе родную мову, не ведаем, бо куратория аб гэтым не інфармуе.

Усе настаўнікі беларускай мовы даскакнала ведаюць, што *„...konkursy przedmiotowe nie powinny być jedynym, ani najważniejszym czynnikiem motywującym uczniów do nauki, a nauczycieli — do pracy z nimi"*. Ведаюць таксама, што найбольш *„stymulująco wpływa na jakość pracy szkół"*.

Куратар піша, што *„Zasadniczym powodem pozostawienia konkursu z języka białoruskiego była motywacja do nauki języka ojczystego wśród dzieci i młodzieży mniejszości białoruskiej"*. Аднак сёлетнюю матывацыю, якую падрыхтавала нам Падляшкая асветная куратория, цяжка будзе забыць настаўнікам і вучням.

Podlaski Kurator Oświaty

Podlaski Kurator Oświaty

Rynek Kościuszki 9, 15-950 Białystok; tel. (085) 748-48-48; fax. (085) 748-48-49
e-mail: kuratorium@kuratorium.bialystok.pl, http://www.kuratorium.bialystok.pl

Białystok, 17.. 10. 2013

RE.5563.18.2013

Pani
Barbara Piekarska
Przewodnicząca Stowarzyszenia
na Rzecz Dzieci i Młodzieży
Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA
w Białymstoku

ul. Częstochowska 6a/8
15-459 Białystok

W odpowiedzi na Pani pismo w sprawie terminu stopnia rejonowego Wojewódzkiego Konkursu Języka Białoruskiego dla uczniów szkół podstawowych w województwie podlaskim w roku szkolnym 2013/2014 informuję, że duża liczba konkursów realizowanych w naszym województwie powoduje konieczność wykorzystania w terminarzu konkursów każdego dnia, który ustawowo nie jest dniem wolnym od nauki.

Zgodnie z kalendarzem roku szkolnego 2013/2014, uczniowie różnych typów szkół mają określone dni wolne od nauki. Poza tym ustawodawca przewidział możliwość ustalania dodatkowych dni wolnych przez dyrektorów szkół. Odpowiada to potrzebom środowiska lokalnego i specyfice szkoły. W związku z tym, biorąc pod uwagę zasięg Wojewódzkiego Konkursu Języka Białoruskiego, liczbę konkursów, wielokulturowość i wielowyznaniowość województwa podlaskiego, a także uwzględniając kalendarz roku szkolnego oraz terminy sprawdzianu zewnętrznego po klasie VI prowadzonego przez OKE w Łomży, ustalono terminy Wojewódzkich Konkursów Przedmiotowych dla uczniów szkół podstawowych w roku szkolnym 2013/2014.

Odnosząc się do Pani pisma, pragnę podkreślić, że sprawy w nim poruszane są bardzo istotne w różnych działaniach Kuratorium Oświaty w Białymstoku. Wojewódzki Konkurs Języka Białoruskiego jest jednym z mniejszych konkursów. W bieżącym roku szkolnym udział w nim zgłosiło 15 szkół, z których do stopnia szkolnego przystąpi 120 uczniów. Zmiana terminu konkursu w bieżącym roku nie jest możliwa, ponieważ jakakolwiek zmiana w terminarzu wiąże się z koniecznością ustalenia innego terminu pozostałych konkursów. Terminarz został już ogłoszony. Szkoły zapoznały się z nim. Zmiany mogą skutkować niedotarciem na konkursy uczniów, którzy nie będą już śledzić tej sprawy. Mając na uwadze jednak podnoszone przez Panią kwestie zapewniam, że w przyszłym roku szkolnym termin stopnia rejonowego omawianego konkursu ulegnie zmianie.

PODLASKI KURATOR OŚWIATY
mgr Jerzy Kiszkiel

Białystok. 05.02.2015

Podlaski Kurator Oświaty

Jerzy Kiszkiel

Szanowny Panie Kuratorze,

Jako organizacja koordynująca prace nad realizacją założeń *Strategii oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce* z dużym zaniepokojeniem przyjęliśmy informację o tym, że został podwyższony próg procentowy kwalifikujący uczestników stopnia rejonowego Wojewódzkiego Konkursu Języka Białoruskiego do stopnia wojewódzkiego.

Konkurs języka białoruskiego jest jedynym organizowanym przez Kuratorium Oświaty w Białymstoku, w którym próg został podniesiony. Uzasadniono to „wysoką rozwiązywalnością zestawu konkursowego – kryterium uzyskania 80% punktów spełniło więcej niż 40% liczby wszystkich uczestników danego stopnia tego konkursu". W konkursie języka białoruskiego uczestniczyły 44 osoby, z czego 31 osób uzyskała wynik powyżej 80%, co stanowi 70% liczby wszystkich uczestników. Kuratorium podwyższyło próg z 64 do 66 punktów (84%, a nie 80% jak w pozostałych konkursach). Wyeliminowało to z kolejnego etapu 9 osób, których poziom wiedzy tylko w stopniu minimalnym odbiegał od wiedzy i umiejętności osób zakwalifikowanych. Podobnego kryterium nie zastosowano w przypadku żadnego innego konkursu np. w Wojewódzkim Konkursie Przedmiotowym Języka Angielskiego, w którym uczestniczyło 194 uczniów do kolejnego etapu zakwalifikowano 145 osób, tj. 75% ogólnej ilości uczniów, w Wojewódzkim Konkursie Przedmiotowym Języka Niemieckiego do etapu wojewódzkiego zakwalifikowało się 52% uczniów.

Strategia rozwoju oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce, przyjęta i podpisana w 2014 przez Ministra Edukacji Narodowej, Ministra Administracji I Cyfryzacji zakłada współdziałanie wszystkich organów administracji rządowej i samorządowej mające na celu podniesienie zainteresowania nauką języka białoruskiego. Decyzja podjęta przez Kuratorium Oświaty w Białymstoku jest naszym zdaniem bardzo krzywdząca i nie służy dobru uczniów, a w szerszym kontekście oświacie białoruskiej na Podlasiu.

Mając na celu na dobro uczniów zwracamy się z prośba o weryfikację wyników i przywrócenie 80%-owego progu kwalifikującego do etapu wojewódzkiego.

Z poważaniem,

PRZEWODNICZĄCA
STOWARZYSZENIA **AB-BA**
Katarzyna Pawłowska

АБ'яднанне БАцькоў
STOWARZYSZENIE NA RZECZ DZIECI I MŁODZIEŻY UCZĄCYCH SIĘ JĘZYKA BIAŁORUSKIEGO «AB-BA»
15-459 Białystok, ul. Częstochowska 6a lok. 8 • e-mail: ab_ba@poczta.onet.eu
WWW.AB-BA.COM.PL

Podlaski Kurator Oświaty

Rynek Kościuszki 9, 15-950 Białystok; tel. (85) 748-48-48; fax. (85) 748-48-49
e-mail: kuratorium@kuratorium.bialystok.pl, http://www.kuratorium.bialystok.pl

RE.5560.31.2014 Białystok, 06.02.2015 r.

Pani
Katarzyna Pawłowska
Przewodnicząca
Stowarzyszenia AB-BA
ul. Częstochowska 6a lok. 8
15-459 Białystok

Odpowiadając na Pani pismo, które wpłynęło do Kuratorium Oświaty w Białymstoku 6 lutego 2015 r. oraz dotyczy kwalifikowania uczestników do kolejnego stopnia Wojewódzkiego Konkursu Języka Białoruskiego, informuję, że zmiana podwyższenie progu kwalifikującego uczestników do kolejnego stopnia konkursu jest zgodne z *Regulaminem* konkursu (rozdz. V, p. 15b, s. 9):

15. Podlaski Kurator Oświaty zastrzega sobie prawo do ustalenia innego progu procentowego kwalifikującego do stopnia rejonowego, wojewódzkiego oraz uzyskania tytułu laureata w przypadku, jeżeli zastosowany zestaw konkursowy będzie miał:

(...)

b. wysoką rozwiązywalność na stopniu

– szkolnym (kryterium uzyskania 90% punktów spełniło w całym województwie więcej niż 10% liczby wszystkich uczestników stopnia szkolnego tego konkursu) – podwyższenie progu kwalifikacyjnego następuje przed ogłoszeniem listy uczniów zakwalifikowanych do stopnia rejonowego,

– rejonowym lub wojewódzkim (kryterium uzyskania 80% punktów spełniło więcej niż 40% liczby wszystkich uczestników danego stopnia tego konkursu) – podwyższenie progu kwalifikacyjnego następuje przed ogłoszeniem odpowiednio listy uczniów zakwalifikowanych do stopnia wojewódzkiego lub listy laureatów.

Porównywanie danych statystycznych dotyczących języka białoruskiego oraz języka angielskiego jest nieuprawnione z powodu znacząco różnej trudności testów już na stopniu szkolnym (w przypadku języka angielskiego do stopnia rejonowego zakwalifikowało się najmniej uczniów - zaledwie ok. 6% uczestników, a z języka białoruskiego najwięcej – ponad 38% startujących, próg nie został zmieniony). Zdecydowanie inna jest także populacja w przypadku każdego z tych dwóch konkursów (z języka angielskiego startowało 3235 osób, a z języka białoruskiego – zaledwie 114 osób). Bardziej uzasadnione jest, zatem, porównywanie danych statystycznych z takimi przedmiotami jak język rosyjski lub język niemiecki. W

załączeniu przekazuję zestawienie danych liczbowych dotyczących wszystkich konkursów przeprowadzanych w szkole podstawowej.

Z żadnego innego przedmiotu, oprócz języka białoruskiego, do stopnia wojewódzkiego nie zakwalifikowało się więcej niż 10% startujących (z języka angielskiego stanowią oni tylko ok. 4%). W przypadku języka białoruskiego (nawet po zmianie progu) jest to 20% wszystkich uczestników stopnia szkolnego oraz jednoznacznie wskazuje na preferowanie uczestników tego konkursu. Dodatkowo, liczba uczniów zakwalifikowanych do stopnia wojewódzkiego z języka białoruskiego w szkole podstawowej jest zbliżona do średniej z kilku ostatnich lat.

W bieżącym roku, ze względów organizacyjnych, Podlaski Kurator Oświaty zrezygnował z przeprowadzania dwóch konkursów w szkole podstawowej (plastyki i informatyki), mimo iż cieszyły się one dużą popularnością wśród uczniów. Zasadniczym powodem pozostawienia konkursu z języka białoruskiego była motywacja do nauki języka ojczystego wśród dzieci i młodzieży mniejszości białoruskiej.

Należy pamiętać, iż (podobnie jak z pozostałych przedmiotów) celem konkursu jest „promowanie uczniów **szczególnie** uzdolnionych" (Regulamin, rozdz. II, p. 1f, s. 4). Tytuł laureata konkursu przedmiotowego powinni otrzymywać uczniowie najzdolniejsi w województwie, reprezentujący wyjątkowo obszerną wiedzę przedmiotową. Co więcej, konkursy przedmiotowe nie powinny być jedynym, ani najważniejszym czynnikiem motywującym uczniów do nauki, a nauczycieli - do pracy z nimi. Dodatkowo, stawianie zbyt niskich wymagań wobec uczestników konkursów przedmiotowych również nie będzie stymulująco wpływać na jakość pracy szkół.

PODLASKI KURATOR OŚWIATY
mgr Jerzy Kiszkiel

Змест

Выдавец: Аб'яднанне ў карысць дзяцей і моладзі, якія вывучаюць беларускую мову АБ-БА

Друк: Intropack Jerzy Iwaniuk

Zrealizowano dzięki dotacji
Ministra Administracji i Cyfryzacji

Месца для нататак